

Interievat: MILSTEIN SURA
Locul interieului: Botoșani
Data interviului: august 2006
Intervievator: Major Eموke
Transcrierea: Ilea Livius George

Caseta I. Partea A.

- Sunt născută în 1922, în Bucecea, județul Botoșani, din părinții *Haia* și *David Șulimsohn*. (*Shulimsohn?*) Șulimzohn

**Shulimsohn?*

- *Shulimsohn*. Da. *Haia* și *David Shulimsohn*. Vacanțele mi le-am petrecut acolo, la Bucecea, la bunicii care erau *Vasia* (*Basia, Basea*) și *Usher Soifer*.

*Aceștia erau bunicii din partea mamei?

- Mamei, atât. Da.

*Și bunicu' cu ce se ocupa?

- La păduri lucra, nu știu ce, era angajat la un boier cu păduri. Pleca la pădure și se ocupa ... verifica ... Nu știu ce era – angajat la un boier.

*Vindeau lemne, sau ...

- Vindeau lemne, da.

*Și bunica era casnică?

- Casnică. Mama mea – la fel – casnică. Tata comerciant. Un magazin am avut. La Dorohoi.

*La Dorohoi?

- La Dorohoi, da. Noi am locuit de fapt la Dorohoi.

*După ce s-au căsătorit părinții?

- Da.

*... s-au mutat la Dorohoi?

- Da.

*Și tatăl de unde ...provine?

- Tata era din Dorohoi. Nu mai țin minte ... *Estera* parcă era mama lui și *Usher Leib* tatăl... Tot magazin ... Magazinul lui l-a moștenit tatăl meu.

*Și ce fel de magazin era?

- Pantofi, pălării ... cum se cheamă?

*Confecții?

- Confecții ... nu așa ... galanterie.

* Galanterie?

- Galanterie.

*Și pe bunicii din partea tatălui nu i-ați cunoscut?

- Nu i-am mai cunoscut. Eram prea mică și prea ... au murit.

*Înainte să vă nașteți sau când erați mică?

- Nu. După. Când eram foarte mică au murit ei. Eu mi-am făcut școala la Dorohoi.

*La ce școală ați fost?

- Liceul "Regina Maria" se numea.

*Școală evreiască era acolo?

- Era școală evreiască, dar nu era liceu. Eu la liceu am fost, liceul de stat "Regina Maria".

*Și în ce an ați început școala?

- 1922 – data nașterii ... de la 6 ani am fost la școala primară ...

*Și școala primară unde ați făcut-o?

- Tot la Dorohoi. Și ...

*La evreiască sau la ...?

- Nu, nu. La școală primară de stat.

*Acolo ați făcut 4 ani?

- 4 ani, după aceea 8 ani de liceu, tot la Dorohoi, după aceea am fost deportată, părinții și cu sora mea și cu bunica ... care ați văzut-o aici moartă ... am plecat toți la *Șargorod* în Ucraina.

*Și când a fost?

- Am plecat în '41 ... în noiembrie '41 și în decembrie '43 ne-am întors. E ... viața de-acolo e de nepovestit. Am trăit vânzând din tot ... din cămășile ... din lucrurile noastre.

*Ce-ați dus cu dumneavoastră?

- Ce-am dus din sac ... un rucsac ... pe urmă, în sfârșit, am primit sprijin, ajutor de la București, de la fratele mamei mele ... ne-a mai trimis câțiva bani și așa am supraviețuit.

*V-a trimis acolo, la *Șargorod*?

- Da, când a fost posibil, da' mai târziu ... Prima iarnă a fost...

*Și cum a fost posibil să trimită? Prin cineva, sau ...

- Prin poștă.

*Prin poștă?

- Și prin Comunitate. Comunitatea trimitea ... primea prin poștă și ne chema și ne preda banii.

*Comunitatea de-acolo, din *Șargorod*?

- Da. (Se) făcuse o Comunitate evreiască cu evreii bucovineni ...

*Cei care au fost deportați de-aici?

- Nu. Din Bucovina: din Suceava, din Câmpulung, din ...

*Și când a fost asta? Când ați putut să primiți banii? Cu cât înainte?

- '42 sau '43 ... nu știu când ...

*Cu cât înainte să veniți înapoi?

- Cam cu un an – să zic așa – nu cu mult.

*Și acolo s-a putut să lucrați ceva, sau ...

- Nu. Ne lua la lucru obligatoriu ... pe mine numai m-a luat ... ca fată tânără ... la cules tutun.

*Și tatăl ... tatăl nu a trebuit să lucreze?

- Tata a murit ... tata a murit imediat ... în iarna în care am sosit ... Toamna am sosit – iarna a murit. Și bunica a murit.

*S-au îmbolnăvit, sau ...

- Da. De mizerie, de ... Tata era suferind de inimă.

*Și unde ați stat acolo, ați primit ceva casă, sau ...

- Am locuit – vreo patru familii eram înghesuite într-o cameră, și acea cameră era fără geamuri ... geamuri sparte ... și dormeam pe jos, fiecare familie într-un colțisor, ne făcusem rost de niște paie și pe-acelea am dormit ... am urme acuma reumatismul și e ... ce să mai vorbim ...

*Și camera aceea era închiriată de la cineva sau era părăsită?

- Era părăsită ... era într-ânsa tot o familie evreiască din Polonia ... că le ocupaseră toată casa și vreo două camere erau date la dorohoieni ... celor veniți din Dorohoi ...

*Și a trebuit să plătiți pentru asta sau nu?

- Nu. Ce să plătim? Am avut tifos exantematic ...

*Dumneavoastră?

- Da.

*Și cum ați supraviețuit?
- S-a făcut ... s-a improvisat un spital acolo, în *Șargorod* și m-au dus pentru câteva zile ... și febră tifoidă am mai avut ... nici nu mai știu câte boli ... tot dintr-o boală într-alta ...

*Și de multe ori s-a-ntâmpnat că v-au dus la muncă forțată?
- Nu. De vreo două-trei ori. Și ne dădea câte-o pâine – plata pentru o zi de muncă.

*Și de gătit găteați acolo, în casa asta?
- Nu ... pe urmă da, când am mai avut cu ce să cumpărăm ... cumpăram câte ceva și fierbeam pe rând acolo pe o... se chema pripicic – la un cuptor în fața cuptorului făceam focușor și acolo găteam, pe rând, cele 4 familii, câte o fiertură caldă, din ce puteam și noi.

*Și la cine ați vândut hainele?
- La țărani.
*La ucrainenii sau ...
- Da.
*Da. Și ei?
- ... s-au ivit(?) fiecare.... Erau unii din Bucovina care le știau ucraineana și erau intermediari și îți luau lucrurile și ți le vindeau și-ți aduceau acasă niște bani, acolo ...

*Bani sau bunuri?
- Bani, bunuri nu prea, nu ...
*Pe bani.
- Bani. Erau mărci germane acolo.
*Mărci?
- Speciale de ... pentru regiunile astea ocupate ... mărci germane. Mai circulau și bani românești, da' puțini.

*Și cu mărcile astea se putea cumpăra?
- Da, era o mică piață acolo, în oraș și mai cumpărai cartofi mai foloseai și cojile de la cartofi ...

*Și toată perioada asta în care ați fost deportată, în *Șargorod* ați fost?
- ... în *Șargorod* am stat, da. Tot timpul.

*Și întoarcerea cum a fost?
- Și ... în vagoane. În vagoane. Comunitatea organizase o baie cu dușuri ... și ne ducea din când în când la baie, la duș și înainte de plecare, la fel. Ne-au dus și ne-au curățit ... au avut o etubă(???) pentru zdrențe și ne-au dus la gară, la tren și ne-au îmbarcat și am pornit până la Dorohoi.

*Din *Șargorod* până la Dorohoi ați venit?
- Da. Da.
*În câte zile ați ajuns?
- Nu mai țin minte cât. Nu mult. 2-3 zile și 2-3 nopți, da' nu mai conta la noi atunci că stăteam pe jos și că dormeam pe jos, că eram obișnuiți. Așa ...

*Și când v-ați întors la Dorohoi, ați găsit casa?
- Nu. Am avut ceva rude, prieteni ... și ne-au mai împărțit pe la rude, pe la prieteni ... Și pe urmă eu mi-am găsit niște fete pe care le ajutam la lecții ... știi, la lecții ... și-mi aduceau ... fete de la țară, și îmi aduceau făină ... dădeau și ceva bani, în fine ... alimente. Și la Comunitate după aceea au fost, nu știu ... diferite acțiuni ... cum să le spun – lucrări. Și m-au angajat și pe mine și mi-au dat ceva bani. Am primit și ajutoare.

*Și ce a trebuit să faceți acolo, la Comunitate?
- Să înregistrez, să notez, nu-mi mai aduc aminte ce fel de lucrări erau ...

*Acolo la birou?
- La birouri.
*Da' casa era golită sau ați primit ...
- Casa mea ... aveam casă acolo ... casa noastră era ocupată.

*Era ocupată?
 - Ocupată.
 *S-a mutat o altă familie?
 - Alții, da.
 *Și nu xxx?
 - Chiar evrei au fost între ei. Și pe urmă m-am adresat la Primărie ... încet ... am avut cunoștințe ... Primaru' era cunoscut pentru mine că fiica lui mi-a fost colegă ... o am aici, fotografiată ...
 *Cum o cheamă?
 - *Lovinescu* ... dacă mai trăiește ... nu știu dacă mai trăiește ... E nepoata lui *Lovinescu* de la Paris. Nepoata lui *Eugen Lovinescu*. *Eugen Lovinescu* avea un frate acolo, care era primar și m-a ajutat.
 *Și el era primar și când ați fost deportați sau numia după aceea?
 - Nu ... nu. În perioada aceea când ...
 *V-ați întors ...
 - Când ne-am întors. Când autoritățile s-au retras ... și a rămas orașu' așa ... ne-am ... s-au ales ... nu știu cine erau aceia care au ales ... da' am avut primar ... am avut Primărie ... am avut ... câteva instituții s-au refăcut.
 *Da' cum s-a mutat familia asta evreiască în casa dumneavoastră?
 - Ei, pe-apucate, așa ... Eu știu cum?
 *Cine s-a dat prima dată din vagon sau ...?
 - S-au ... s-au băgat. Eu când m-am dus și am găsit casa ocupată ...
 *Și unde v-ați xxx?
 - Și nu ... nu mi-a fost ușor. Am stat la niște prieteni întâi, și la niște rude.
 *Xxx mama ...
 - Cu mama și cu sora. Trei. Atât am mai fost ... doi i-am lăsat acolo, în gropi comune. Nici nu mai am unde să mă duc ... dac-aș vrea să plec în Ucraina, la *Șargorod*, ce să vezi ... o groapă comună?
 *Și prietenii aceștia erau evrei sau erau creștini?
 - Evrei. Evrei și ...
 *Care v-au primit ...
 - Ne-au primit. Pe-urmă treptat, vă spun, am mai câștigat eu câte ceva ... am închiriat o cămăruță ... o cămăruță, un fel de șură, nu știu ce era aceea ... am închiriat-o și-am stat toate trei acolo. Am primit de la Comunitate niște scânduri și prietenul acela, al nostru - un bărbat priceput – ne-a făcut un pat și asta am avut ... de scândură ... Ne-au mai dat înapoi dintre rude, dintre foștii vecini câte ceva, că ei au subtilizat câte ceva după ce-am plecat ... da' când am venit și eram în halul ăsta ... ne-au mai dat o bucățică de covor ... mi-au împrumutat în sfârșit o hăinuță și ...
 *Da' au păstrat și pentru ei ...
 - He, he ... ăștia-s oamenii!
 *Da' aceștia erau creștini, dacă le-ați lăsat la ei, dacă ei nu au fost ...
 - Nu ... n-au plecat toți evreii ...
 *Nu?
 - A treia serie care trebuia să plece n-a mai plecat. Și au rămas.
 *Și la ei ați lăsat?
 - Am mai lăsat câte ceva. Am mai lăsat la niște vecini care ne-au trimis după aceea niște lenjerie de pat și ne-au trimis-o înapoi și ei plecaseră între timp la București.
 *Și din București v-au trimis-o?
 - Da. Erau oameni bogați, dealtfel și ne-au trimis-o înapoi (prin?) primaru' ăsta.
 *Și ei erau evrei?

- Evrei, sigur, da.
 *Cum se numeau?
 - *Goldhammer*.
 **Goldhammer*?
 - *Goldhammer*, da.
 *Și peste cât timp ați primit casa înapoi?
 - A durat mai bine de-un an până ne-am instalat în casă...Că între timp primaru' ăsta m-a protejat, am căpătat servicii la Tribunal ... câteva luni am fost ... și m-a ajutat chiar primaru'. A venit și a făcut gălăgie acolo să plece de-acolo cine era ... un frizer și ... am intrat în casă. Era greu ... la-nceput am intrat numai în camerele din spate ... prin spatele casei intram ... în curte ... prin curte și intram și în față țineau tot ocupat.
 *Tot familia asta a frizerului?
 - Altă familie.
 *Altă familie?
 - Da. Nu ne-au dat în întregime casa înapoi, de la-nceput. Ne-au dat numai cele două cămăruțe din spate și-am locuit acolo. Și pe urmă, treptat, s-a normalizat viața ... în sensul că eu eram salariată ...
 *Și ce ați lucrat acolo la Tribunal?
 - La Tribunal? Aaa ... cum se chema ... grefier m-am făcut – c-aveam carte, aveam școală ... și m-a făcut ... întâi salariată, pe urmă secretară la Parchet, erau instituții speciale făcute de către populația rămasă ... neplecată din Dorohoi, înțelegeți? Erau și români care n-au plecat, au rămas pe loc ... instituțiile ... și ... au plecat numai ... nu știu pe unde ... prin Ardeal ...
 *Da' Dorohoiul ținea de Regat sau ținea de ...
 - Da, da. De vechiul Regat. Au apărut legi care ne-au ocrotit, m-am înscris la facultate la București, pentru că la București aveam rude, puteam să stau acolo.
 *Ce fel de rude ați avut acolo?
 - Sora mamei.
 *Cum s-a numit ea?
 - *Solomon*. E moartă acuma și ea, în Israel. Fiica ei este și mai dă câte un telefon.
 *Și din ce an ați mers la facultate?
 - '45.
 *Toamna '45?
 - '45 până-n '49.
 *Și câți ani ați stat? patru ani?
 - Da, atât era.
 *Și ați stat patru ani acolo, la rude?
 - Nu am stat chiar toți patru ani, am făcut fără frecvență. Stăteam câte o lună ... câte două luni fără ... concediu fără plată luam ... și stăteam la București, la rude.
 *Și vă-ntorceați și lucrați?
 - Da.
 *Și mama dumneavoastră s-a angajat undeva, sau ...
 - Nu. Era casnică, nu se pricepea la nimic ... și nici sora mea că era mică ... era cu 7 ani mai mică decât mine.
 *Și revenim un pic la ... Deci pe bunicii din partea tatălui nu i-ați cunoscut, numai atâta știți că erau negustori ...
 - Erau negustori ... erau într-o prăvălie ... (aveau o prăvălie!)
 *Prăvălia asta era acolo unde era și casa dumneavoastră?
 - Da, da. Era în centrul vechi.
 *Cum arăta casa?

- De tip vechi, vagon ... camerele vagon, întunecate tare ... stăteam și ziua cu lampa în casă ...

*Nu aveau geamuri mari sau cum?

- Nu ... aveau geamuri ...

*Și câte camere ați avut?

- Două camere și în curte mai era o bucătărioară făcută de noi ... o bucătărioară cu o odăiță minusculă, așa ... și când am venit n-am mai găsit bucătărioara. Se risipise ...

*S-a dărâmat, sau cum?

- Da. Era veche și probabil nu era făcută așa de bine, eu știu ...

*Și unde era prăvălia - acolo era o încăpere mai mare?

- Da.

*Asta era în față, cred că ...

- În față era încăperea.

*În centrul vechi?

- În centrul vechi, da. Grigore Ghica se chema strada. Se cheamă și-acuma probabil Grigore Ghica.

*Pe unde vine asta?

- În centrul vechi al Dorohoiului ... vis-a-vis era un cinematograf ... nu mai există cinematograful acela ... n-am mai fost de mult la Dorohoi. Am mai fost la început când am venit aici la Botoșani, da' pe urmă nu m-am mai dus. Știu că și Dorohoiu' s-a re.... s-a transformat ... s-a clădit ...

.....
- Nu mai există. Dărâmată toată.

*S-au făcut blocuri acolo, pe locul acela?

- Da.

*Și când v-ați întors atunci ... când ați putut să intrați în casă ați stat în camerele din spate și era ...

- Din spate și mergeam pe din ... pe ulicioara alăturată mergeam, intram în casă și ieșeam din casă și în față mai erau ... diferite birouri s-au făcut ... un timp a fost atelier de ciz ... de frizerie ... pe urmă de cizmărie ... pe urmă un sindicat ... nu țin minte ce sindicat și-au ales... camera din față ...

*Acolo unde era prăvălia?

- Da. Era singura încăpere mare și luminoasă.

*Și tot evrei erau acolo în ...

- Evrei.

*Și tot nu v-au lăsat să mergeți înapoi?

- Nu.

*Și bunicii din partea mamei, despre ei ce vă amintiți, ce fel de oameni erau?

- Ia ... bunica era casnică și bunicu' v-am spus că lucra la păduri la un boier.

*Și ei aveau acolo casă în sat?

- Da, aveau casă frumoasă, casă frumoasă ... cu

*Câte camere aveau?

- Una, două, trei camere și-o bucătărie.

*Și era mai spațioasă, mai luminoasă?

- Da. Frumos făcută. Frumoasă. Avea o situație materială mai bună bunicu-meu.

*Și animale ce aveau?

- Animale nu aveau, da' avuseseră. Eu n-am mai apucat ... avuseseră niște ...nici nu știu ce ... un cal sau o vacă ... și acolo, în șura aceea noi am improvizat o baie ... făcut ... am comandat o baie din lemn și ne făceam băi pentru reumatism, cu frunze de nuc ... asta-i partea cea mai luminoasă din copilăria mea ...

*O cadă de lemn era?
- O cadă de lemn, da.
*Și se putea sta sau se putea întinde ...
- Da, da. Ne putea întinde și făceam baie ... și-un căzanel am cumpărat și ... adică a cumpărat bunicu-meu ... he, he ...
*Cazan cu lemn?
- Cu lemn, cu lemn, sigur.
*Și numai familia lua acolo baie, nu?
- Numai familia, sigur.
*Că frunză de nuc?
- Frunză de nuc.
*Asta-i bun pentru reumatism, sau ...
- Eu știu ... o fi bun și pentru reumatism ... și cu sare ... puneam sare și frunze de nuc și făceam baie.
*Vă plăcea ca copii – cred că ...
- Da. A fost perioada cea mai luminoasă din viața mea, copilăria asta la Bucecea.
*Și ce ați mai făcut acolo, la sat, când mergeați în vacanță?
- La Bucecea? Nu făceam nimic! He, he! Mă jucam cu copiii.
*Aveați prieteni acolo?
- Aveam prietene, sigur că da.
*Mai țineți minte pe câțiva?
- Nu, nu mai țin minte.
*Și ce jocuri jucați?
- Țurca.
*Asta cum este?
- ... și cu pietricele și ... în fine ... exista... cred că există și-acuma în Bucecea și un parc ... un parc comunal unde era un izvor cu apă foarte bună ... o apă minunată a avut Bucecea ... acuma nu știu ... mi se pare că nu mai e ... Da' așa multă apă ... și o să schimbe ... și Botoșanii lua apă de la Bucecea ...
*Și acolo în parcul acela vă jucați?
- Da. Câteva bănci pe-acolo ...
*Și sora dumneavoastră mergea acolo?
- Mergea, da' ea era micuță ...
*Nu prea vă jucați împreună ...
- Nu ... ea se ținea de mine ... 7 ani diferență ... e mult.
*Și ce fel de om era bunicul?
- Bland și evlavios. Și localitatea Bucecea era ... mie mi se părea simpatică, frumoasă ... era un târgușor cum erau vechile târguri evreiești – cu o singură stradă principală și cu două uliți așa, pe de lături ... și pentru mine era raiul.
*Și bunicii stăteau pe strada principală?
- Da, sigur.
*Și cum arăta bunicul, avea barbă sau ...?
- Mi se pare că vi l-am arătat. Cu barbă, cu barbă, da.
*El era din poza ...
- Cu barbă, da. Este un bătrân cu barbă acolo ...
*Da. Țin minte. Și era religios ...
- Foarte religios, și el și bunica ...
*Și bunica avea perucă?
- Perucă, da, firește.(caută printre poze.).... Asta-i ... bunicul ...
*Și asta purta pe cap?

- Da.
 *Cum se numește șapca asta?
 - *Kopl.*
 **Kopăl?*
 - *Kopră.*
 *Așa purtau evreii?
 - Așa purtau evreii ca să nu fie cu capul descoperit.
 *Acuma poartă mai mici ... numai aicia acoperă.
 - Da. Da.
 *Și tatăl dumneavoastră purta kopăr din asta?
 - Nu. Tata nu era religios.
 *Era sinagogă acolo în Bucecea?
 - Era sinagogă nu departe de casa noastră și treceam și salutăm politicos pe rabinu' ... și avea în față un tei care mirosea așa frumos!
 *Acolo stătea rabinul, la sinagogă, în curtea sinagogii?
 - Da.
 *Și cât de des mergea bunicul la sinagogă?
 - Mi se pare că în fiecare seară, sau în fiecare dimineață ... mergea în permanență ... și bunica citea rugăciuni dimineața. Stătea în sufragerie, acolo, dis de dimineață se scula și citea rugăciuni ... foarte religioasă a fost.
 *Și v-a învățat și pe dumneavoastră ceva rugăciuni sau....?
 - A încercat, da' eu n-am vrut ... ridicol ...n-am vrut. Era o bătrână care mergea să-i învețe pe copii și era puțin senilă ... mirosea a urină ... nu-mi plăcea și n-am vrut să învăț, he, he ...
 *Asta era în Dorohoi sau ...
 - La Bucecea.
 *Și de sărbători mergeați la bunici?
 - Nu. Cât era școală nu mergeam. În vacanțe. Și înainte de a merge la școală am stat mai mult la Bucecea decât acasă. Și mă iubea ... era sora mamei care mă iubea foarte mult. Asta.
 *Și ea stătea în Bucecea?
 - Tot asta e. Da, înainte de căsătorie. Înainte de a se căsători și a pleca la Herța.
 *Stătea atunci cu bunicii ...
 - Da, da. Când stăteam..... Bunica avea grijă de mine.
 *Și bunica ce fel de om era?
 - Era mai dârză, mai dârză decât bunicu'. Bunicu' era mai blând, mai iertător. Bunicu' avea treburi și venea pe urmă la Dorohoi și mă lua cu dânsul pe la instituții și lua o sforcică ... he, he ... și mă lega de-un nasture și făcea așa dinstanță ... și mă trăgea după dânsul.
 *Vă lega de dânsul să nu vă piardă!
 - Da.
 *Și cu ce-ați venit la Dorohoi când veneați cu bunicul ... cu căruța sau cu ...
 - Cu trenul. Și eram ... multă vreme am fost răsfățată. Vă spun că 7 ani am fost singură, cea dintâi nepoată, singurul copil. Și când mă certau ... nu știu ... mă certau pentru năzbâții, ceva ... mă ceream la Bucecea, să plec la Bucecea ... și când bunica mă certa – mă ceream înapoi la Dorohoi. Încât ...
 *Și cum va pedepsit bunica când făceați ceva?
 - Eee ... striga la mine. Un prieten de-al mătușii mele îmi spunea Muțunache Voiajor, he, he!
 *Muțunache?
 - Muțunache Voiajor – pentru că una-două plecam când la Bucecea, când la Dorohoi.

*Și ce fel de perucă purta bunica? Purta tot timpul?
 - Nu, purta o basma.
 *Da' avea părul tăiat ...
 - Tăiat. Părul tăiat. Și sâmbăta, de sărbătoare își punea peruca și se ducea la sinagogă.
 *Sâmbăta sau vineri seara?
 - Nu, sâmbăta. Vineri seara mergeau numai bărbații ... femeile se duceau ziua, sâmbăta.
 *Și numai pentru sinagogă își punea atuncea peruca?
 - Da. Ei ... și pentru vizită ... pentru ... mai avea și ea prietene ... sâmbăta mai ales.
 *Și mai țineți minte cum era peruca? Ce fel ... cât de lung era părul sau ...
 - Cu un coc în spate.
 *Cu un coc în spate?
 - Da.
 *Și stătea așa pe ...
 - Stătea frumos, era colorat ... din păr colorat ... se făcea la comandă ... nu știu, din Polonia mi se pare că venea.
 *Ce culoare?
 - Cafeniu.
 *Și mai puneă și-o basma peste peruca asta ...
 - Puneă și-o basma ...
 *Și de îmbrăcat - cum se îmbrăca? Ce fel de rochii purta?
 - Halate obișnuite, care le foloseam și eu că-mi plăcea să mă joc ... să dansez în halate. Avea halate subțiri, de marchizetă – așa se numea țesătura aceea ...
 *Marchizet?
 - Marchizet. Era transparentă, pentru vară. Și eu mă împopoțonam cu halatele ei și dădeam spectacole acolo la vecini, he, he!
 *Da' era un halat normal, cu nasturi până jos ...
 - Da.
 *Și asta se purta ca și rochie?
 - se purta ca și rochie ... Ea avea și rochii, avea și capoate ... avea o situație bunișoară ...
 *Și ce fel de culori purta la îmbrăcăminte?
 - Ei, închise ... sobre.
 *Și bunicul cum se îmbrăca ... așa ca ...
 - Nemțește ... cu haină, cu ... cămașă....
 *Cămașă era dedesupt ...
 - Da.
 *În ce limbă ați vorbit cu dânșii?
 - *Idiș*.
 **Idiș*?
 - Cu ei vorbeam în *idiș*.
 *Și cu părinții?
 - Cu părinții nu. Nu prea.
 *Românește?
 - Românește.
 *Atuncea ați învățat *idiș*.
 - Cu timpu' aproape am și uitat *idiș*. Și să-nvăț să scriu, să citesc ... vă spun, am spus ... am refuzat.
 *Și nici la Dorohoi?

- La Dorohoi nu m-au mai dat la școala ... se făcuse atunci o școală israelită ... în română, dar părinții m-au înscris la o școală de stat.

*Și la *Heder* nu v-au trimis?

- Nu.

*Nu?

- Nu m-am mai dus.

*Și țineți minte cum se desfășura o seară de *Sabbath* la bunici?

- Da. Era frumos. Bunica pregătea pâine împletită, coaptă în casă și acoperită și ... cu niște sfeșnice cu lumânări ... și vin ... când nu mai avea voie să bea vin ... știți ... se făcea un vin din stafide – un fel de vin așa-zis. și avea pentru *kidush* – pentru binecuvântarea vinului și a pâinii se spunea o rugăciune ...

*Câte lumânări aprindea bunica?

- Patru.

*Patru? Și din cozonaci, câți pune pe masă?

- Doi.

*Doi?

- Doi cozonaci mari, așa frumoși.

*Cât de lungi erau așa ... jumate de metru? Și îi făcea dânsa?

- Da. Ea le cocea. Ea făcea și prăjituri: ștrudel făcea ... cu mere, cu nuci ...mă răsfăța!

*Dacă erați prima ...

- Prima nepoată.

*Și când venea bunicul de la sinagogă, seara, spunea prima dată rugăciune pentru ...

- Da.

*Pentru vin sau pentru ...

- Nu știu dacă pentru ... pentru ... pentru masă.

*Pentru masă?

- Pentru masa de sâmbătă. Vineri seara venea,... când venea de la sinagogă, spunea rugăciunea și după aceea se mergea la masă.

*Și vă binecuvânta?

- Da.

*Asta înainte.

- Înainte de a servi bucatele.

*Da' după ce spunea rugăciunea ...

- După ce ... da.

*Și ce-ați mâncat atuncea, seara?

- Vineri seara se făcea în mod excepțional mâncare de carne.

*De pasăre?

- Pasăre, pasăre ... sau de vită. După ... așa cum se nimerea ... și supă cu tăieței și o budincă desert. O budincă. Și sâmbăta la prânz, tot așa, numai că sâmbăta nu se aprindea focul și se ținea mâncarea la rece, la beci, și era făcut un ghiveci ... ghiveci de pasăre cu zarzavaturi, era rece ... gelatinos, așa ... și așa se servea mâncarea.

*Și nu avea pe cineva care venea să aprindă focul?

- Mai era câte cineva, da' nu totdeauna reușeau să găsească că era un târgușor micuț ...locuit numai de evrei. și în continuare era sat, da' câteodată găseai, câteodată nu găseai ... câte-un creștin ...așa care ...

*Deci trăiau separat evreii și creștinii în... sau se numea altfel satul ...

- Nu, nu se numea altfel. Târgu' Bucecea ... în jur erau sate, nu mai țin minte cum se numeau satele ... Eu mă plimbam în continuarea târgului și ... casa noastră era aproape de marginea târgului și eu o porneam în plimbare pe drumul spre sat și culegeam flori ...

*Da' și satul ținea de Bucecea ...

- Da, da.

*Și cum arăta un târgușor? Era un târg – se vindeau lucruri acolo?

- Modest – vreo câteva prăvălioare cu marfă modestă ...

*Ce fel de lucruri se vindeau?

- Xxx nu ... mai știu că mergeam și cumpăram lumânări ...

*Ce fel de lumânări erau?

- Albe, la evrei se folosesc lumânări albe.

*Erau lungi?

- Da. Și ... erau magazine de pânzeturi, manufacturi – așa se chemau – , vreo două de încălțăminte, puțin ... era un târg mic de tot.

*Cum ar veni asta era centrul satului?

- Da.Da.

*Și la prânz ce se mânca vinerea?

- Vinerea, indiferent. Niște chifteluțe se făceau din ... tot din carne de pasăre, pește cumpăra când era – că nu este totdeauna pește de vânzare ...

*Și bunica făcea de toate acasă?

- Făcea de toate, era foarte bună gospodină.

*Păsări aveau? Sau nu creșteau ...

- Nu, nu țineau. O grădiniță de flori avea ...

*Flori?

- Flori. Asta – mătușa mea, ea era ... era pricepută, foarte talentată. Și la grădinărit și la toate ... când au zugrăvit ea lucra cu meșterii, și le ajuta să aleagă culorile, să ... era foarte talentată, pricepută multilateral. Și știa și să coase, avea mașină de cusut ...

*Și ce cosea?

- Eee – pentru casă – câte-un capot.

*Și era singura soră a mamei?

- Nu. Mai erau doi frați. Unul era ...

*Mai mari sau mai mici?

- Mai mari. Unul la București. După primul război mondial s-a dus la București și s-a făcut contabil.

*El cum s-a numit?

- *Saphir* (*Safir?*). Și celălalt era la Grenoble, în Franța ...

*Și numele?

- Și-acuma a urmat... În timpul războiului ... era foarte iubit de gazdele lui, francezi, catolici, care l-au ocrotit tot timpul și la sfârșitul războiului nu l-au mai putut ascunde. L-au scos din casă și l-au împușcat ...

*Germanii sau cine l-au împușcat?

- germani, militari germani.

*Și ei l-au ascuns o vreme?

- L-au ascuns gazdele acelea, î-l țineau, erau mai vârstnici ... țineau la el ca la un fiu ...

*Și cum a ajuns el acolo?

- Ca să studieze. Academia Comercială.

*Și n-a mai putut să vină acasă ... sau când a început ...

- Venea, venea din când în când, dar în perioada aceea ... și nu mai avea unde să vină ... între timp venise legea cu localitățile mici, știți Bucecea și Mihăileni (Mihăilești?) și Săveni ... toate localitățile astea mici – târgușoarele – au trebuit să fie evacuate și au fost evacuate ...

*Și unde s-au mutat?

- La centrul de județ, la Dorohoi. Bunica a venit la noi, la Dorohoi și a stat. Fiecare cum a putut.

*Și ce lege a mai fost atunci împotriva evreilor?

- Tot felul de obligații: să predai lenjerie bărbătească pentru soldați, încălțăminte, dacă n-aveai trebuia să cumperi și să dai ...

Caseta I. Partea B.

- ... a făcut un liceu evreiesc.

*Și dumneavoastră în ce an ați terminat liceul?

- În '40.

*Și asta a fost ultimul an în care s-a mai ...

- în care s-a mai putut merge la școală de stat ... și din toamna anului '40 nu s-a mai putut?

- Nu s-a mai putut. Da' au făcut evreii un liceu evreiesc. Au adus doi profesori din Siret, care erau șomeri – evrei, și o fată chiar din Bucecea, evreică, care era licențiată în Franceză, șomeră și ea, și câțiva avocați așa ... mai pricepuți la ale învățaturii au preluat catedrele la celelalte obiecte și au.... au procurat manuale – cât s-a mai putut – și a existat liceul acela evreiesc ... nu știu până când ... că noi între timp am plecat în deportare ... în '41. În liceu ... a mai funcționat cu restul de copii și de ... și cu părinții lor care au mai rămas ...

*Și în mai multe tranșe au fost deportați evreii de acolo?

- În trei tranșe ... adică două tranșe au plecat și a treia a rămas pe loc.

*Și dumneavoastră în care ați plecat?

- În ultima, a doua ...

*A doua? Și pe ce ... cum se alegeau oamenii care să plece prima dată sau ...

- Se-anunțau prin sergenții de stradă. Veneau și spuneau să ne pregătim rucsacu' că suntem deportați.

*Și-alegeau anumite străzi?

- Da.

*Așa, pe părțile orașului, sau ...

- Da. Și cum noi eram în centrul vechi, am intrat în ...

*A doua ...

- Tranșa a doua.

*Și prima dată i-au luat pe aceia care stăteau mai înafară?

- Probabil ... Nici nu prea știam multe din câte se-ntâmplă, că stăteam mai mult închis în casă. Eu mai aveam câte o preparație ... mai luam câte un copil pe care-l preparam pentru lecții...

*La ce materii sau ...

- La toate materiile, la liceu ... primele clase cât erau atunci ...

*Și stea galbenă a trebuit să purtați?

- Da, am purtat toți steaua galbenă.

*Cât timp a trebuit să purtați?

- Păi când am plecat, purtam.

*Și când a început ...?

- Când ne-am întors acasă nu se mai purta.

*Da' din ce an a trebuit să puneți?

- Din '41.

* După ce ați terminat liceul.

- Da-

*Și era ceva interdicție de ieșire din casă?

- Da. Numai o oră (nouă ore?) pe zi aveam dreptul să mergem până la piață, până la cumpărături, atâta.

*Și pe furiș mai ieșeați?
 - He, he ... era foarte greu ...
 *Vă era frică?
 - Chiar sergentu' ... depindea și de sergentu' de stradă, dacă era un om cumsecade mai trecea cu vederea, mai ... da' dacă era aspru cum era la noi nu dădea voie.
 *S-a-ntâmpat să vă prindă?
 - S-a-ntâmpat să rămânem fără pâine, că tata n-a reușit că nu știu cum era ... un fel de.... era ceva coadă la pâine, la "Federală", acolo, cum se chema ... și i-a venit rândul mai târziu și l-au gonit. N-a mai cumpărat pâine.
 *Da' aveți voie să cumpărați?
 -Da.
 *Da? Nu erau bonuri sau cu așa ...
 - Nu. Atunci, cât am fost noi, nu. Nu știu mai târziu cum a fost.
 *Și părinții au păstrat câțva din religie, din tradiții? Mama ținea *koșer*?
 - Mama aprindea lumânări de vineri seara, da' nu era așa strictă ... cu împărțirea în carne și lapte ... alimente ... cu vase de lapte, vase de carne ... e o treabă foarte complicată și trebuie și să ... veselă multă să ai ... și ei ... ea era mai puțin habotnică.
 *Și nu avea separat pentru carne și lapte?
 - Avea ea ... da' ...
 *Mai amesteca?
 - Mai amesteca.
 *Și la spălatul vaselor, le spăla împreună sau ...?
 - Împreună.
 *Și ea cum era?
 - Era o femeie frumoasă.
 *Da, am văzut poza. Și era mai blândă, mai dură cu copiii?
 - Era mai dură decât tata și tata era mai blând.
 *Ca și la bunicii ...
 - Și aici e tot mama ... înainte de căsătorie. Și-aici e târziu.... cu ...
 *Ea nu avea perucă?
 - Nu.
 *Și nici nu acoperea capul?
 - Nu.
 *Umbla așa. Ea mergea la sinagogă?
 - Numai la sărbătorile de toamnă, atât. Bunica mergea în fiecare sâmbătă, da' ea nu.
 *Și ea câte lumânări aprindea vineri seara?
 - Două lumânări.
 *Asta de ce depinde – numărul lumânărilor?
 - Nu depinde de ceva anume. Bunica fiind mai evlavioasă, mai așa ... avea 4 sfeșnice și aprindea în fiecare câte o lumânare, mama avea două sfeșnice și aprindea și ea două lumânări, spunea rugăciunea ...
 *Asta se pune pe masă?
 - Da, pe masă.
 * ... unde luați masa?
 - Da. Unde se luaa masa.
 *Și tata mergea la sinagogă?
 - Nu prea, tot numai de sărbătorile de toamnă, atât.
 *Și rugăciune vineri seară făcea pentru vin și înainte de masă?
 - Nu. Tata nu făcea.
 *Nu făcea?

- Nu. Eee ... treburile mergeau mai greu, nici n-aveau vin întotdeauna pentru sâmbătă ... și n-avea pe ce face rugăciunea nici ...

*Și mama făcea pâine împletită?

- Nu.

*Nu?

- Nu.

*Mâncăți pâine normală?

- Pâine din oraș.

*Din brutărie. Și seară de *Seder* făcea?

- Făcea, da. De *Paști* se făcea și la maică-mea ... și la părinții mei. Se pregătea așa cum cere tradiția – cu pască și cu cititu' rugăciunilor

*Cum se derula seara?

- Noi aveam o masă care o trăgeam lângă un divan, și pe margini câteva scaune. Noi, copiii stăteam pe divan, eu mai citeam câte un roman ...

*Roman, între timp?

- Da. Nu eram religioasă.

*Da' tatăl zicea ...

- Tata și cu mama citeau acolo ce trebuia citit și se făcea gestu' cela tradițional de a deschide ușa ca să intre profetul Ilie. Și când eram la Bucecea mă mai păcăleam bunicu' că eram mici și credeam, "Da' – zic – văd că nu lipsește nimic din pahar" – era o ... Că era pus un pahar special pentru profetul Ilie – "Da' – zice – ce vrei, doar n-o să bea un pahar întreg la fiecare familie!" He, he ...

*Și dumneavoastră deschideți ușa?

- Da. Mă trimitea să deschid ușa.

*Și trebuie deschis și închis, nu? Și nu bea bunicul un pic din paharul profetului ca să vă păcălească?

- Tot ce se poate, nu știu. Da' știu că nu se cunoștea deloc. He, he ...

*Că a trecut profetul pe acolo ...

- Nu. Și eu nu prea eram încrezătoare.

*Și la bunicu' la seara de *Seder*, nu bunicu' stătea pe divan sau în pernă?

- Așa, pe perne ...

*Punea pernă la spate?

- Da.

*Sau pe sub fund, sau cum?

- Așa, într-o rână.

*Și trebuia să găsiți *Afikomen*-ul?

- Nu mai găseam, la ... la părinții mei nu mai ... nu mai făcea.

*Nu mai ascundea tatăl ...?

- Când erau băieți se respecta mai sever toate instrucțiunile ăstea, da' fetițele ...

*A, și sunt 4 întrebări pe care trebuia ...

- Cele 4 întrebări pe care trebuia să le pui ... și la bunicu' le-am pus. M-a întrebat ... m-a pus să spun ...

*Și dumneavoastră ați spus?

- Da.

*V-a învățat el?

- Da.

*Înainte sau cum?

- Înainte, înainte-mi spunea.

*V-a pregătit atunci să ... Și el ascundea bucata aceea de pască?

- Da. Se punea ... aficoimăn ... se punea sub pernă ...

*Și știați unde ascunde?
- Da' cum să nu! He, he!
*L-ați observat sau de fiecare dată acolo ascundea?
- Sigur că da.
*Și erați numai dumneavoastră copil acolo?
- Numai eu ... 7 ani. Dup-aceea eram cu sora mea care era sugaci ... pe-urmă a mai apărut și verișoară-mea, când s-a căsătorit ...
*Mătușa?
- Mătușa ...
*Și primeați ... ați găsit *Afikomenul*?
- Poftim?
*Ați căutat *Afikomen*-ul, ați găsit?
- Am găsit, cum să nu?!
* ... sub pernă și ați primit ceva recompensă pentru ...
- Nu, nu ... recompensă primeam de *Hannukah*. Căpătam gologani.
*Gologani, așa se zicea la bani? *Hanukageld* sau cum se numește?
- *Hanukageld*.
*Și de Paște era ... cum erau pregătirile pentru Paște?
- Ei, de Paști era și mama mai grijulie, mai serioasă, mai severă. Aveam veselă specială de Paști pe care o țineam în pod, învelită în hârtie – se dădea jos în ajunul Paștelui și le foloseam numai cele 8 zile și la sfârșitul celor 8 zile se duceau înapoi în pod și nu se mai foloseau până la Paștele următor.
*Și cu curățitul casei de făină și de...?
- Da, asta făcea și tata. Puneau câteva fărâmituri și se ducea apoi cu o pană și mătura fărâmiturile, le puneau într-o lingură de lemn și aceea se ardea ... parc-așa țin minte.
*Deci puneau pe jos niște fărâmituri, le aduna în lingură și

- Nu chiar pe jos ... așa prin ... pe la colțuri ...
*Da' se puneau acolo ca să poată fi luate sau ... ?
- Ca să poată fi luate ...
*Și asta tatăl făcea?
- Făcea și tata, făcea și bunicu'.
*Bărbații fac asta, atuncea?
- Da.
*Și se zice ceva atunci când se arde?
- Se spune, nu știu ... o rugăciune ...
*Și ce ați făcut cu lucrurile cu făină și drojdie ce mai era în casă?
- Se scria ... venea shames-ul de la sinagogă în ajun de sărbători de Paști și venea la fiecare gospodărie și făcea o listă cu ce se găsește în casă – *humăț* – așa se cheamă – *humăț*. Și *humățul* asta stătea ca un ... mă scuzați, dințiiăștia mă jenează.... și nu se folosea deloc ...
*Da' stătea în casă undeva pus?
- Stătea undeva ascuns și nu se atingea nimeni de ele.
*Și nu ați mâncat pâine atuncea?
- Nu. Deloc.
*Numai pască?
- Pască.
*Și pasca se ...
- Pască era voie. Și făină de porumb – mămăligă. Da' nu mai făcea nimeni mămăligă.
*Se cumpăra pasca?
- Da. De la Comunitate. Comunitatea făcea rost de pască. Se coccea și în localități un timp ... după aceea n-am ... nu s-a mai copt și se primea din Israel.

*Da' am auzit că la Dorohoi se făcea acolo, în oraș, înainte de război, pasc...

- Da. Da.

*Și mâncăruri, ce se mânca de paști?

- Aceleași, supă cu tăieței cu carnea ... câte o budincă, felul trei ...

*Dar friptură era din carne?

- Nu.

*Sau fiartă?

- Carne fiartă, așa, simplă.

*Cu cartofi?

- Nu. Era voie să mănânci cartofi, era voie să mănânci, da' nu era nevoie. Se făceau tăieței din bucățele de pască. Pască sfărâmată, trecută prin ou și uscată și asta se punea la supă în loc de tăieței obișnuiți.

*Da' că ... tăiețeii îs cu făină ...

- Și cartofi se pregăteau ... nu se treceau prin făină, nu.

*Și prăjituri se făceau de Paști?

- Da, prăjituri cu făină de pască și nucă. Așa un fel de macaroane să le spunem... rotunde ...

*Cu nucă?

- Cu nucă.

- ... de la o anumită vârstă, în Israel ... o verișoară de gradul III să zic așa ...

*Cum se cheamă?

- ... Doamne!

*Sau cum ați fost verișoare?

- Mama ei era verișoară dreaptă cu mama mea. Am uitat cum îi zice ...

*Sau mama ei cum s-a numit?

- *Toni*.

*Și unde locuiau?

- În *Hadera* locuiesc. Locuiau ... *Toni* a murit ... ea cred că-i tot în *Hadera*, nu știu sigur.

*A plecat după război?

- Da, după război și s-a căsătorit acolo. Oricum nu știu numele de căsătorie ... cu un medic, ceva ...

*Asta era al doilea. Aicia sunteți cea din dreapta, nu?

- Da.

*Și cealaltă?

- Și *Laura*. Cu *Laura Segal*.

*O prietenă?

- Da, colegă de liceu, de clasă.

*Cam câți ani ați avut acolo?

- 15 ani, așa ceva. Aproximativ.

*În timpul liceului?

- Da, la o serbare, în costum național ...

*Să și scot astea între timp. Așa asta e a treia ...

- Soră-mea *Erica* ... *Erica Etna Sinai*. Moartă tot în Israel.

*Sinai era numele soțului?

- Soțului.

*Ea s-a căsătorit aici ...?

- Acolo.

*Acolo?

- Acolo. Și aici tot ea, mai tânără.
- *Care-i... Asta-i mai tânără?
- Asta-i mai tânără.
- *Cam câți ani, oare?
- 9-10 ani.
- *Și pe asta – pe numărul 3?
- Pe asta – mai mulți. Cred că avea vreo 16 ani.
- *Asta-i 5. Acesta este soțul dumneavoastră?
- Soțul meu, da. *Bernard Milstein*.
- *El când s-a născut?
- Cu vreo trei ani mai târziu ... mai devreme ca mine.
- *Atuncea în ...
- 1919 ... așa ceva.
- *Și provine tot din familie evreiască, nu?
- Da. Tot evreu.
- *De loc a fost din Botoșani?
- El era din Botoșani.
- *Și cum v-ați cunoscut?
- Printr-o cunoștință comună...
- *Și în ce an v-ați căsătorit?
- Prin '61 ... așa ceva ... sau '62.
- *Ați avut cununie religioasă?
- Nu. Ne-a fost frică la amândoi. Eu – profesoară, iar el – contabil șef la Primărie ...
- *Da' nu se ...
- Aici ... în liceu ... elevă de liceu eram. 16-17 ani, așa ceva.
- *Atunci astalaltă e mai devreme făcută, în portu' ăsta românesc?
- Da.
- *Deci 16 era ... 6 era asta. Numărul 7 ... asta e mama dumneavoastră, nu?
- Nu.
- *Ea e cea de care am vorbit mai înainte, nu pot să-mi aduc aminte cum o cheamă ...

Reli. Reli.

- *Asta prima poză ... aia micuță?
- Da.
- *Și care-i ea – din stânga sau din dreapta?
- Asta-i *Reli* și asta-i mama ei, verișoara mamei mele – *Toni*.
- *Și unde-i făcută poza asta?
- La București.
- *Ei trăiau în București?
- Trăiau în București.
- *Și nu știți cum se chema tatăl ei?
- Cum să nu? *Broder*.
- **Broder*?
- *Broder*.
- *Cu ce se ocupa?
- N-avea profesie. Casnică.
- *A, nu! Soțul ...
- Soțul era activist.
- *De partid?
- De partid.
- *Era în funcție mare?

- Oricum era tip mare ... dacă i-a ajutat să plece de la Dorohoi la București.
- *Și mai avea copii, sau numai pe fata aceasta?
- Nu mai avea. Numai pe fata asta. Aici aveți numărul ...
- *Carte de student. Numărul 10.
- Cumnatu-meu premilitar cred că era ...
- *Cred că-i cercetaș, ei aveau așa un ...
- Nu ... nu știu ... nu l-am cunoscut când arăta așa.
- *Și cum se cheamă?
- *Isac. Isac Milstein. (Isac/Isaac?)*
- *Deci este fratele ...
- Fratele soțului.
- *Cu el ce s-a întâmplat?
- A murit și el.
- *Unde a trăit?
- Aici, la Botoșani.
- *Și avea familie?
- Avea o soție. N-avea copii.
- *Și profesie?
- Contabil. Aici suntem noi, cele două surori și la mijloc, bunica. E o fotografie ...
- *Care sunteți ...
- Ee ... cea mare.
- *Și cam când?
- ... fost făcută fotografia de un amator, de unchiu-meu ... făcută, în curte acolo, în grădină.
- *Unde ați locuit?
- La Bucecea, la bunici. Aici erau tufele de zmeură.
- *Și cum se chema unchiul acesta care a făcut poza?
- În ce an? Nu știu. Văd că Strada Regală... a dat la prelucrat, și el a fotografiat.
- *Și unchiul cum s-a numit?
- *Saphir. Saphir Natan, Saphir. (Safir)*
- *Era fratele mamei?
- Fratele mamei, da.
- *Și el mai făcea fotografii? Avea aparatul lui?
- Făcea pe sportivul ...
- *12.
- Asta este cumnata vărului meu din București, trăiește încă.
- *Și cum se numește?
- *Zeli(Zeni?) Sulițeanu*. Ea a lucrat la folclor. La Institutul de folclor.
- *Și oare ce face acolo? Ce aparat e acela?
- Nu știu. Înregistrează ceva. O înregistrează pe țărancă asta.
- *Și ea – ce fel de rudă era? Cumnata vărului ...
- E sora soției vărului meu.
- *Vărului dumneavoastră?
- Vărul meu era medic.
- *În București?
- În București.
- *Era fiul ...
- Era fiul surorii bunicii mele.
- *Deci bunica avea o soră ...
- Da, și fiul ei era medicul ăsta.

- * Și cum numea medicul?
 - Am uitat.
 - * Și bunica din partea lui mama sau tata?
 - Din partea tatălui meu.
 - * Atunci, medicul acesta v-a fost un fel de unchi ...
 - Văr, văr.
 - * Văr cu mama, dacă bunica dumneavoastră avea o soră și era fiul surorii bunicii ...
 - Nu pot să urmăresc. Știu că-i foarte în vârstă acuma și ea ... asistată probabil de
- Comunitate ...
- * În București trăiește?
 - Da. în București. Folcloristă.
 - * Xxx ...
 - E aici bărbatul meu la 23 august.
 - * Care este dintre ... acesta cu ochelari de soare?
 - Da.
 - * Era activist sau ...
 - Contabil șef.
 - * Aa, și se cerea de la servicii să participe la ...?
 - Da, sigur. Toată populația mergea la defilare. Era obligatoriu.
 - * 14 ...
 - Aici este vărul mamei mele din Franța, la Paris – *Rabinovici* – cu soția.
 - * Deci vărul mamei. Cum erau ei veri?
 - Mama mamei și cu tatăl lui erau frați.
 - * Și cum au ajuns ei în Franța?
 - Așa se pleca în vremea aceea ... cine avea posibilități trimitea copiii la studii în Franța, la învățătură.
 - * A plecat înainte de război?
 - Da. Înainte de război.
 - * Și ce a studiat acolo?
 - Așa... o cunoștință ... un cunoscut ...
 - * Asta nu e ... am crezut că-i soțul dumneavoastră. Numărul 15? Un cunoscut?
 - Da, l-am cunoscut la București, la rudele mele.
 - * Și el unde trăia?
 - La Cluj.
 - * Aa, de aceea este cu statuia din Cluj.
 - Aici sunt la mare ... eu. Aici sunt...
 - * Și ceilalți?
 - Vecini de plajă, he, he!
 - * Nu erați prieteni?... acolo v-ați ...?
 - Nu, nu eram prieteni ... Acolo ...
 - * V-ați întâlnit?
 - Da.
 - * Cam în ce an poate să fie asta?
 - În jurul lui '60, cred că.
 - * Înainte să vă măritați?
 - Înainte. Nu cu mult.
 - * 17.
 - Asta este verișoara mamei mele cu soțul și cu nu știu cine ... cu o rudă ... din Galați.
 - * Care e verișoara?
 - *Rebeca*.

*Asta care stă pe scaun?
 - Așa știam c-o cheamă – tanti *Rebeca*. Nu-i mai spuneam numele. Aa, da – *Rabinovici* – a fost ca domnișoară – pe soțul ei nu mai știu cum îl cheamă.
 *Și ele – cum erau verișoare?
 - Păi ea era fiica unei surori a bunicii.
 *Scrie ceva pe spate. *Solomon. Rebeca Solomon*.
 - Da. Solomon era soțul.
 *Și ea s-a măritat acolo, în Galați?
 - ... 1970. Asta aicea sunt eu la împărțirea premiilor, la școală.
 *Asta a doua, aici, din dreapta?
 - Din dreapta.
 *Asta?
 - Nu. Asta.
 *Prima?
 - Mai este cineva aici. Creață, așa ...
 *Și erați și diriginte de clasă?
 - Eram și diriginte de clasă.
 *Asta fără ochelari sau cu ochelari?
 - Fără ochelari ... nu mai știu ... că nu purtam... În tinerețe mă feream să pun ochelarii ... o cochetărie, așa ... da' eram mioapă!
 *Da?
 - Asta e tot soțul meu la 23 august.
 *19. Și asta era înainte să vă căsătoriți?
 - Nu.
 *După?
 - După.
 *Și ce fel de om era soțul dumneavoastră, că foarte așa ... fire veselă și ...
 - Da, blând ... blând și (încezător?).
 *Era glumeț?
 - Nu. Nu prea vorbea mult, nu era vorbăreț tare. Da' era blând ... așa se-nțelegea cu maică-mea ... cu soacra ... Asta știți că-i bunicu' *Usher Soifer*.
 *Astea nu le-am mai numerotat, numai le-am pus numai așa, în ordine.
 - Asta-i mama când era domnișoară. Nu știu în ce an o fi fost.
 *Da, scrie. 1916.
 - *Clara Saphir* 20 iulie 1916.
 *20, 21. 22. Asta-i sora mamei ...
 - Da. Scrie ceva? Nu scrie nimic. Nu știu de când. E ca domnișoară ...
 *Și care era numele ei mic?
 - *Ana*.
 **Ana*.
 - Și-aici tot ea cu soțul ei.
 *Și soțul ei cum s-a numit?
 - *Leon Solomon*. Sunt niște cifre ...
 *Cam câți ani ați avut când s-au căsătorit ei?
 - 8-9 ani, așa ceva.
 *Și ați spus că s-a mutat altundeva. Unde au plecat?
 - Ei au stat întâi la Herța. Când a fost războiu', și-a fugit lumea din Herța, au fugit și ei. El era la muncă obligatorie ...
 *Unde este Herța?
 - Herța-i ... știți, lângă Cernăuți.

*Deci în partea ucraineană ...

- Da, da.

*El era dus la muncă?

- El era plecat la muncă și ea cu fetița au fugit cu ultimul tren și s-a dus la București, unde avea un frate, pe *Natan. Nachman*.

*Tot fratele mamei.

- Da, tot fratele mamei.

*Și un singur copil avea?

- Da. Un singur copil.

*Și cum s-a numit fetița?

- Ea mai trăiește. *Suzana*.

*Și unde trăiește, în București sau ...

- În ... Nu. În Israel.

*A plecat și ea?

- ... la orașul lui Iisus – *Nazareth*.

*Și soțul – soțul ei s-a întors din ...

- S-a întors. Au trăit la București împreună. Avea și el un servici.

*Și ea lucra?

- Ea, nu. Dar lucra așa ... în particular. Făcea chiloți împlețiți, era la modă atunci ... câștiga câte un ban ...

*Da, că ați spus că avea mașină de cusut și

- Da, avea mașină de cusut. Și era talentată.

*Și când au murit ei?

- Ea a murit în Israel, cred că sunt vreo 10 ani. Și el mai înainte, la București. El e îngropat la București, ea în Israel.

*Și a plecat ea cu fiica ei în Israel ...

- Ea cu fiica ei, da. Ea era bolnavă de-acuma.

*S-a măritat în Israel?

- Nu. S-a măritat aici, de tânără. Foarte frumoasă, mă rog ... frumoasa familiei – he, he!

*Și nu mai țineți legătura cu ...

- Îmi dă din când în când un telefon și mă-ncurajează. Aici e unchiu-meu care a stat la Grenoble. *Marcu*.

*Acesta din stânga.

- Da. *Marcu Saphir*.

*Cu țigara.

- Cu prietenul ... da, țigara ... țigară, da. Și prietenul lui de-aici ... doctorul *Rapaport* care a fost la el în vizită când a fost expoziția de la Paris în '37 sau așa ceva ...

*Și fotografia asta a fost făcută la Paris?

- Da.

*S-au întâlnit acolo?

- Nu știu ce ne-a scris, aici – *Boboacă Sorica (Surica)* – nu știu ce ne-a scris ... Str. Camil nu știu ce ne-a scris ... era la unchiul meu, la celălalt frate, la *Nachman* și când a plecat în Israel ne-a mai lăsat din ... din fotografii ... și asta-i ... e una care mi-a mai lăsat-o ...

*Și el este fratele mamei care a murit acolo, care a fost împușcat ...

- Împușcat de nemți.

*A plecat să studieze?

- Să studieze, da. Și a rămas acolo.

*Și a găsit acolo de lucru?

- Da. Da, era acolo angajat.

*A ... că de-asta mă uitam că pare mai ... mai în ...
- Tânăr.
*Tânăr, da' un tânăr care deja și-a făcut studiile.
- Da. Salariat era de-acuma.
*Și cum se numește celălalt?
- *Rapaport*. Doctorul *Rapaport*. Mort și el, aici.
*De-aici din Botoșani?
- Da.
*Erau prieteni de familie.
- Erau prieteni de familie, vecini din Bucecea.
* Și el se trge din Bucecea?
- Da.
*Da. Aici sunt părinții mei, mama și tata în grădina unor rude, la Dorohoi, nu știu ce an să fi fost.
*Cam câți ani credeți că aveau? Că nu scrie pe spate ...
- În jur de 40 cred că, 40-45 el ... aproximativ.
*Ce fel de rude ați avut la Dorohoi?
- Am avut mai multe, da' nu le mai țin minte.
*Da' țineți minte curtea asta?
- A făcut-o ... știu cine-a făcut-o – *Patainic*, acela din Paris, când a fost în vizită ...
*Deci și el s-a stabilit în Paris înainte de război?
- Da.
*Și mai venea?
- Da.
*Și el ce facultate a făcut acolo, în Paris?
- Cine?
*Acest unchi.
- Țăsta – *Marcu*?
*Țăsta.
- Aa, *Patainic* ... tot, tot economist.
*Economie ...
- Economist ... contabil, *Patainic* – așa îl cheamă ... *Rabinovici*.
*Și soția lui este din Franța?
- N-am cunoscut-o. E din Franța probabil. Asta-i celebra frumusețe a familiei, care acuma-i la *Nazareth* și dă din când în când un telefon.
*... Ea era considerată frumusețea?
- Ea era foarte frumoasă. Adevărat era frumoasă ...
*No, asta-i....
- ... e ingineră, defapt... e pe o pernuță, micuță...
*Vă este verișoară?
- Da, verișoară dreaptă.
*Fata sorei mamei?
- Da. ăștia sunt părinții ei.
*Și are familie în Israel?
- E numai cu soțul.
*Nu au avut copii?
- Nu au avut copii. Asta..... nu știu ce an era ... Calea Moșilor a făcut fotografia? ... nu, la Dorohoi, la Grădinița de Copii din Dorohoi.
*Ați fost la grădinița de stat sau ...?
- De stat. Nici nu exista altfel de grădiniță.

*Și erai la ceva serbare?
 - Dansam, Dansatoare eram. Dansatoare și cântăreață.
 *Da? Ce fel de dans dansați?
 - Eee ... când eram mare nu mai conta ...
 *Păi pe vremea asta ...
 - Pe vremea asta – nu știu. Un dans pentru copii. Aici e la Bucecea, fotografia de familie. Aici sunt eu cu tata ...
 *Asta din dreapta. Și aici e bunicul, în spate?
 - Nu.
 *Cu barbă ...
 - A, da. Bunicu', bunicu' o fetiță ... ceva, o rudă din Piatra Neamț.
 *Lângă tatăl dumneavoastră, în spate ...
 - Da, și aicea-i *Marcu*, acela care a fost împușcat de nemți.
 *Chiar lângă tatăl ...
 - Și aici e mama mea.
 *În stânga.
 - Și aici e sora mamei mele. Ana.
 *În fața ei, da. Și aceasta?
 - .. asta – *Gusta* din piatra Neamț. Și asta-i bunica.
 *Bunica – acolo lângă bunic?
 - Da. Bunicul și bunica.
 *Și copiii?
 - Eee ... acuma nu mai știu.
 *Ceva verișori, veri?
 - Nu i-am mai cunoscut.
 *Și ăștia din Piatra Neamț erau tot din partea ...
 - Mamei. Din partea mamei.
 *Mamei ... ceva veri sau era sora mamei, sau ...
 - Veri, dar asta nu știu cum era ... tot o verișoară, ceva.
 *Și mai veneau la Bucecea?
 - Veneau din când în când, foarte rar. Am făcut o fotografie de familie.
 *Și oare cine a făcut fotografia asta?
 - Nu știu, cred că un fotograf din târg.
 *Nu scrie numai – familia *Usher Saphir*, Bucecea, *Gus ... Gusta ... xxx*
 - *Gusta* este cea grasă ...
 *Da.
 - *Gusta* și *Friederich*.
 * *Friederich* e soțul.
 - ... vizitei noastre la voi, în ziua lui Dumnezeu 21 august 1927 sau '37, de la ai voștri:
Gusta și *Friederich* ...
 * '27 cred că erai mică ...
 - Da, mică.
 *Asta e mama, nu?
 - Mama ca domnișoară ... nu știu ce an
 *Ca domnișoară era? Și asta?
 - Aici e matură.
 *Deja măritată era?
 - Circa 40 de ani, înainte de 1940.
 *Și asta era înainte de a se căsători. Era frumoasă.
 - Era și ea frumoasă.

- Nu știu anul. E sora mea cu soțul ei, mirele. Și mirele îmi dă din an în Paști câte un telefon. El mai trăiește. Soră-mea a murit.

*Cum se numește?

- *Sinai*.

*Și unde trăiesc? Unde au trăit?

- În Israel, da' nu știu în ce oraș s-au mai mutat.

*Și acolo s-au cunoscut, În Israel?

- Acolo. Și-aici tot ei doi.

*A, '64. Aici scrie în spate.

- '64.

**Bath Ianu* (Bathiam?) scrie pe asta. Acolo o fi avut loc nunta?

- Da, o fi fost.

*Și el e tot din România?

- Da. E din România, da. Din Darabani. Târgu Darabani de lângă Dorohoi.

*Și sora dumneavoastră cum de a plecat în Israel?

- O duceam greu. Trebuia să întrețin eu pe toate trei. Și ea a fost trimisă la un cămin din cele evreiești, la București. Unchiu-meu *Leon* a introdus-o acolo și cu căminu' a plecat.

*Era un fel de cămin de pregătire să meargă în Israel?

- Da, un fel de cămin care pregătea pentru plecarea în Israel.

*Un fel de chibuț? Și care era unchiul care a dus-o acolo? *Leon*?

- *Leon, Leon*. Da.

*Și el era fratele mamei sau a tatălui?

- Nu. El era cumnatul mamei mele, era soțul surorii mamei mele.

*Asta care era pe poză?

- Da, da. Aici tot sora mea cu bărbatu' ei.

*parcă scrie și....

- *Max Sinai*.

Caseta II. Partea A.

*Și sora dumneavoastră a lucrat în Israel?

- A lucrat nu știu la ce ... la ce s-a nimerit acolo când a plecat, unde i-au trimis de la căminul acela. Nu știu. Nu aveam poștă decât indirect, prin tanti *Ana* – că ea nu se temea, că ea nu era salariată. Era o vreme când n-aveai voie să ai legături cu Israelul și noi n-aveam. Și indirect primeam ...

*În ce an a plecat ea?

- '47 sau '48. Așa ceva.

*Și exact după ce a plecat era perioada asta în care nu aveți voie?

- Da.

*Da?

- Da, sigur, era imediat. Era comunismul din '45, din '44 ...

*Și după-aceea? După un timp s-a dat voie ...

- După un timp s-a dat și ne-am mai scris. Aici e nunta ei. Nunta surorii mele.

*E *Haifa*, 20 septembrie '67.

- Uite, aici ... e *Natan Nachman Saphir*, fratele mamei și soția lui ...

*Cei care stau în dreapta?

- Soția lui o farmacistă era și el contabil. A mai lucrat și în Israel, pe ceilalți nu-i recunosc.

*Ați avut două surori care au plecat în Israel?

- Nu, o singură soră am avut.

*Da' asta nu este – asta în rochie de mireasă ... *Erica Sol ... Solberg ...*

- *Erica*, da. Adevărat nu era ea mireasă. Ea e aici undeva. Aici, la o nuntă.

*Și oare cine e atunci *Erica*?

- Nu mai știu. Pe aceștia îi recunosc ușor: pe unchiul meu, bătrân – acum foarte bătrân era – și pe soția lui.

*Și și unchiul acesta a fost ...

- El a murit înaintea mamei mele, era și mai mare decât dânsa.

*Și el a plecat în Israel?

- Da, da' el a plecat cu băiețelul lui care acum e pensionar și el și Dumnezeu să-l apere că e aviator și cred că se recheamă rezerviștii.

*Da' nu știu, dacă e pensionat deja ...

- E pensionar.

*Și pe acest singur fiu au avut?

- Atât. De dragul lui a plecat.

*Cum se numește?

- *Leno [Reno?], Leno, Luli*. Așa îi spunea.

**Nelu ... Nuli*?

- *Nuli*. Da.

*Și nu găsea aici de lucru sau a plecat să?

- Nu, a plecat din patriotism ... fiindcă era curentul de plecări ... în București și el, de dragul băiatului, ca să aibă băiatul viitor – era mic încă ...

*Încă era copil?

- Copil sau adolescent ... a plecat. Și într-adevăr a făcut carieră. Era aviator ...

*Oare nu-i el pe poza asta undeva? Sau nu v-ați mai întâlnit cu fiul....?

- Nu m-am mai întâlnit cu ei niciodată, nu.

*Da' cred că fiul lor s-a și născut mai târziu decât dumneavoastră ...

- Da, mult mai târziu, mult mai târziu.

*Și unchiul dumneavoastră ce profesie avea?

- Cine?

*Unchiul dumneavoastră, acesta ...

- Contabil.

*Și-acolo, în Israel?

- Contabil expert. Și-a lucrat și acolo, știa și ebraică. Aici e soră-mea cu bărbatu-său la nunta unor rude, tot din Israel.

*Și sora este aici în stânga?

- Da, aici și ăsta e bărbatu-său.

*Și pe ceilalți nu-i cunoașteți?

- N-am de unde să-i cunosc.

*Aaa, cred că sunt tot aceiași. Acesta este unchiul dumneavoastră și soția – aici în partea asta stînd. Poate că este și aceeași nuntă.

- Nu-mi dau seama. Scrie ceva – *Haifa ...*

*Ca amintire de la nunta lui *Iacob*, cumnatul meu *Eri* și familia *Max*.

- E ... *Emilien Übermann*. Nu, nu știu, nu-i cunosc ... ăștia din Israel ... erau acolo probabil cunoscuți sau chiar rude din partea soțului.

*La nunta lui *Iacob*. *Iacob* este mirele. Cine știe cine e?

- Nu știu. Nu i-am cunoscut. N-am fost niciodată în Israel.

*Și ați fi vrut să mergeți?

- Ei, mă rog ... toată lumea făcea rost ... eu mă temeam de avion ... eram hipertensivă din tinerețe și-mi era frică de avion și nu m-am dus.

- *Nici soțul dumneavoastră nu a fost?
 - Nici el n-a fost.
- *Și în mișcările astea sioniste nu ați fost?
 - Nu, n-am activat. Aveam numai ... ca la fiecare familie ... aveam în cutie ... cutiile acelea albastre, cu magă *David*, așa ...
- *Aa, cutia albastră? Aveați în casă?
 - Aveam în casă.
- *Și veneau să ...
 - Ei cine mai venea ... din noi, din casă cât mai puneau câte un mărunțiș, acolo ...
- *Nu, zic – și venea să le ... să adune banii?
 - Venea să le-adune, da.
- *Asta cam în ce an era când au început cu cutia asta?
 - Eee ... '25 ... '27. Cam așa.
-
- Vârstnică ... și pe urmă – tata.
- *Și câți ani a avut tatăl când a murit?
 - Aproximativ 50 de ani.
- *Și mama era mai tânără decât tatăl, sau ...
 - Mai tânără, mai tânără ... cu vreo 6 ani, 7 ani, nu știu cât...
- *Și mama în ce an a murit?
 - În '60 și ... aici în Botoșani a murit, în '63 sau '64.
- *Și este înmormântată în cimitirul evreiesc?
 - În cimitirul evreiesc. Când puteam să merg, mergeam, da' ... ea are mormânt, nu ca bunica ...
- *Și *Pfeiffer* cum se scria?
 - *Usher Soifer* – Soifer defapt îl chema ... și și-au zis *Saphir* ... și fata asta mai tânără ... care e mătușa mea – tot se recomanda Ana Safir.
- *Și și scriau așa ca *Safir*.
 - Da.
- *Cu *S-A-F-I-R*.
 - Da. Da.
- *Da' oficial nu au schimbat numele sau ...
 - Nu. Nu.
- *Și așa am calculat că bunicii din partea
-
- ... a fost în *Transnistria* ...
- *Și bunicul cam câți ani a avut când a murit?
 - 68 – 69, așa ceva.
- *El trăia cu părinții dumneavoastră după război?
 - Nu. Ei trăiau la Bucecea. Ei trăiau la Bucecea. Acolo aveau casa lor.
- *Și acolo a murit bunicul?
 - Da, acolo a murit.
- *După război sau înainte de război?
 - Aproximativ ... nu știu sigur ...
- *Că ați zis că bunica a venit la dumneavoastră ...
 - Nu. Bunica a venit cu noi și a murit în *Șargorod*.
- *Și atunci încă mai trăia bunicul?
 - Nu. Demult nu mai trăia.
- *Nu? Atunci a murit mai ... în '30 și ceva ...
 - S-ar putea să fi fost așa ...

*Mai țiineți minte de înmormântarea lui sau erați ...
 - Nu, eu n-am fost. M-au lăsat cu *Toni* în casă, pe mine și pe soră-mea și părinții au plecat la Bucecea, la înmormântare.

*Și câți ani ați avut atunci?
 - Eu știu ... vreo 10 –12 ani.

*Atuncea în anii '30 ...
 - '32 - '33. Așa ceva.

*Și sora dumneavoastră când s-a născut?
 - După 7 ani. '22 și cu 7 e '29.

*1929. Și numele ei?
 - *Erica*. Așa se numea în acte, dar acolo, în Israel i se spunea *Edna*.

**Edna*?
 - *Edna*.

*Aschimbă numele când ...
 - Acolo s-a schimbat. Nu știu de ce, da' s-a schimbat ...

*Și *Erica* se cria cu "k" sau cu "c" românesc?
 - Nu. Nu. Cu "c" românesc.

*Și ea în ce an a murit?
 - În jurul anului '80. 1980. Aproximativ, nu mai țin minte exact.

*Numai 51 de ani a avut ... așa tânără ...?
 - Da. Inima.

*Da, și acolo nu-i prea bine pentru oameni care suferă cu ...
 - Clima ...

*Clima ...
 - Da. Și tatăl nostru a murit tot într-o criză de inimă. Imediat, la sosire în *Șargorod*. Mizeria l-a răpus imediat.

*Cum s-au numit prietenii la care ați stat după război, care v-au primit?
 - *Meirovici*, o familie *Meirovici* ... erau mai în vârstă decât părinții mei.

**Meer* sau *Meir* ...
 - *Meirovici*.

**Meirovici*.
 - *Meirovici*, *Moișe Meirovici* și pe soția lui am uitat cum o chema.

*Și ați primit până la urmă casa înapoi în totalitate?
 - Da. Am primit-o. Adică nu s-a mai făcut control. Noi am plătit impozitul și ...

*Nu ... că ați zis că erau tot felul de ateliere.
 - Da, la-nceput.

*De frizerie, de ...
 - ... după aceea m-a ajutat primaru', și a stăruit și au eliberat casa și mi-au dat-o în întregime. Și noi am plătit impozit așa că a rămas..... Era tot ... moștenitor *Estera Șulimzohn* ... așa rămăsese la ... asta financiară ... administrația financiară.

*Și ați zis de ceva joc – "Țurca". Asta cum se joacă?
 - Aia, da. Cu un băț. Cu un băț mare și unul mic. Și cu bățul mare bați bățu' mic și-l arunci.

*Și trebuie să fugi după el?
 - Da, bineînțeles.

*Unu' aruncă și ceilalți fug?
 - Nu, nu. Tot tu trebuie să-l iei, da' trebuia să nimerești un anumit cerc. Făceam cu cretă, cu o piatră, cu o piatră.

*Și trebuia să între bățu' mic în cercul acela?
 - Da. Și un joc în care se făcea tot cu cretă, așa ...

- *Ca o ciupercă?
 - Așa. Și era o căsuță, pe urmă două căsuțe ... pe urmă iar o căsuță, pe urmă două căsuțe. Și stăteau afară și aruncau cu pietricica și trebuia să nimerești înăuntrul pătratului.
- *A, și să sari cu picioarul.
 - Și să sari cu piciorul.
- *Aa, și să dai cu piciorul piatra mai departe.
 - Cu piciorul ... și cu amândouă picioarele săreai ...
- *Asta am jucat și eu ... he, he ... Și de Hanukkah ...
 - Și de-a ascunse-lea ...
- *Și de *Hanukkah* ați avut jucării din ăstea, de ...
 - Nu, n-am avut deloc, n-a ...
- *N-ați avut?
 - N-am mai avut ...
- *Și cărți de joc? Că și asta am auzit că ...
 - Domino am avut în casă.
- *Domino?
 - Tata avea de la părinți un domino și veneau rudele și se juca seara domino.
- *Da' asta părinții sau și copiii?
 - Părinții. Nu ... copiii nu.
- *Și nu aveți de *Hanukkah* ceva cărți joc de cărți?
 - Nu, nu. N-am avut, da' ne dădeau câțiva bănuți. *Hanukageld*.
- *Și ce-ați cumpărat cu bănuții ăștia?
 - Dulciuri, he, he. Pe urmă când n-au prea mai avut îmi dădeau mai puțin și eu aveam nevoie mai mare, mie-mi plăcea să citesc povești, și când aveam bani îmi cumpăram câte-o cărticică de povești.
- *Și mai târziu nu mai ajungea?
 - Nu mai ajungea. Cea care mă proteja și-mi mai cumpăra era *Ana Safir*, sora mamei, cea care a murit în Israel, ea-mi mai dădea bani sau mergea cu mine la librărie și mă puneă să-mi aleg o carte și-mi cumpăra.
- *Și bibliotecă era? Biblioteci erau?
 - Erau, erau în Dorohoi. Erau biblioteci. Era biblioteca Comunității Evreiești și o bibliotecă de stat, erau biblioteci ...
- *Mai știți ceva carte preferată din copilărie?
 - Creangă.
- *Creangă? Da' în ce limbă ați vorbit în familie?
 - Cu părinții în românește, cu bunicii în *idiș*.
- *Deci limba maternă a părinților probabil că era tot *idiș*?
 - Tot *idiș*, da.
- *Și de *Purim* vă îmbrăcați?
 - Nu.
- *Nu?
 - Se pregăteau dulciuri, mă rog ... mâncăruri și veneau musafiri seara, mascați.
- *Copiii sau ...
 - Nu. Adulți, prieteni...
- *Adulții se mascau?
 - Adulții se mascau. Eee ... erau vremuri frumoase atunci ... în jur de 1930 cred că era.
- *Și cum se mascau, ce fel de costumație?
 - Ee ... simpli, modești. Nu erau ... totul era să fie fața acoerită ...
- *Numai pe față puneau mască?
 - Da.

- *Și se făcea masă în casă?
- Da, era masă de *Purim*. În fiecare sărbătoare se făceau colaci de aceea așa ... împlețiți ... pâine împletită cu ou și cu puțin zahăr. Frumoși, creșteau frumoși.
- *Se făceau lungi sau rotunde?
- Împlețiți, lungi.
- *Că nu mai știu pentru care sărbătoare se făceau rotund, nu mai știu pentru care am auzit ...
- Nu mai știu nici eu.
- *Și de *Purim* ce se mânca?
- Eee, mâncărurile obișnuite, da' se făceau *Hummentaschen* și honigleichec *Honiglecken* (*Honiglecheh*?)
- *Asta ce fel de prăjitură este?
- O turtă cu miere.
- *Așa în straturi sau într-una?
- În pătrățele era tăiată.
- *Cu ceva cremă sau ...
- Da, cu cremă de ... dulceață de trandafiri, cu nucă ...
- *Dulceață de trandafiri? Asta cum era?
- Dulceață de trandafiri? Niște frunzulițe așa uscățive ...
- *N-am auzit să facă dulceață ...
- N-ați văzut dulceață de trandafir?
- *Nu.
- Ee ... nu prea se ...nu mai face lumea.
- *Din petale se face sau ?
- Poftim?
- *Din petale se face sau ...
- Din petale de trandafiri se face. Aici în nordul Moldovei se mai vând trandafiri de dulceață, în special aici. Primăvara când ies, mai fac oamenii dulceață – care sunt gospodine mai bătrâne.
- *Și ce gust avea dulceața asta de trandafir?
- Ee ... mirosea puțin a trandafir.
- *Da' era dulce?
- Bineînțeles, cu zahăr, zahăr.
- *Și culoarea?
- Roz, roz spre roșu.
- *Și asta se pune în prăjitură?
- Da.
- *Atuncea erau foi cu miere și se puneau în straturi?
- Da.
- *Și aprindeți lumânări de *Hanukkah*?
- Da. De *Hanukkah* se aprindea, în fiecare seară câte una în plus.
- *Și cum era sfeșnicul acela de *Hanukkah*?
- N-aveam menoră special, noi n-am avut. Da' puneam pe o bucată de lemn, așa.
- *Pe-o bucată de lemn puneți câte una.
- Câte-o lumânărică.
- *Și lumânarea de slugă, sau cum se numește, cea cu care se aprinde ... era separat pusă?
- Era puțin mai la o parte.
- *Nu intra în rândul celor opt?
- Cam tot în rândul celor opt.

*Și unde se pune lumânarea asta?
- Pe masă.
*Pe masă?
- Pe masă erau. La bunici am apucat să mai vină și muzicanți – erau țigani – muzicanții care veneau și cântau și li se plătea.
*Când veneau ei?
- De *Purim*.
*De *Purim* veneau?
- De *Purim*.
*Și muzicanți evrei existau?
- Nu prea.
*Nu prea?
- Nu.
*Și muzicanții țigani ce fel de muzică cântau?
- Populară ... evreiască, românească ...
*Știau de toate?
- Știau de toate.
*Au învățat?
- Știau și *idiș*, trăiau între evrei.
*Da? Știți cumva părinții dumneavoastră ce școală au făcut?
- Mama n-a făcut. Adică a avut profesor particular... a luat, de franceză și germană ... a angajat bunicu’.
*Acolo ...
- dar n-a mers la școală. Da. Dar ...
*Dar tot școala primară ... ceva ... a făcut, nu?
- Ei, da. Școala primară ... Și tata tot așa, școala primară a avut, n-a învățat ... N-aveau studii. A fost la *Heder* probabil ...
*Și sora dumneavoastră?
- Nu mai știu dacă a fost la *Heder* sau nu ...
*Și sora dumneavoastră ce școală a făcut?
- Sora mea a făcut ... era în clasa a doua de liceu când am plecat în *Transnistria* și de-atunci ...
*A întrerupt ...
- A întrerupt și la întoarcere n-a mai făcut nimic. A stat puțin în căminul acela în București și a plecat.
*Și tatăl dumneavoastră a fost ... cred că ați zis că a luptat în primul război mondial, nu?
- Da. A luptat în primul război mondial. Avea și o medalie, ceva ... care o ținea pe perete sub sticlă.
*Da’ era în armata română, nu?
- Armata română, da.
*Și câți ani a făcut armata?
- Nu știu ... cât se făcea atunci, 2-3 ani.
*Era pe timpul războiului în armată sau ...
- În timpul războiului. Când era căsătorit – când era tată – n-a mai avut de-a face cu armata.
*Și v-a povestit din ce s-a întâmplat în război?
- Ni se povestea câte ceva. Și bunica ne povestea ... și ea a spus ... băieții ... *Natan* și *Marcu* ... Nu. *Marcu* – nu. *Marcu* era mai tânăr, n-a fost. Da’ *Natan* a fost și a povestit lucruri

cumplite. Îți amintește de Rebreanu, de “*Ițic Ștrul dezertor*” ... are el o nuvelă cu un băiat evreu care-a fost persecutat de un ofițer antisemit și până la urmă ...

*Și așa s-a întâmplat și cu unchiul dumneavoastră?

- Și el suferea, da' mai puțin. El a povestit de unul care a fost omorât.

*Un coleg de-al lui, evreu?

- Un co ... da. Fost-au grozăvii. Tata mi-a spus că a fost prizonier un timp la nemți.

*Și cum a scăpat de-acolo?

- Ei ... s-a terminat războiul ... cât a durat? Tot războiul doi ani. '16 - '18.

*Și când s-a terminat l-au lăsat...

- A venit acasă.

*Avea ceva rană?

- N-avea răni.

*Atunci frații mamei erau *Natan, Marcu* și *Ana* ...

- Da.

*Și frații tatălui?

- Un singur frate. Unu' *Haim* – care a trăit la Săveni. Aici în județul Botoșani, Săveni.

*Săveni.

- *Haim Șulimsohn*. Negustor și el.

*Negustor de ce?

- Tot un magazin de ... cum se cheamă ... pălării, ciorapi, pantofi ... galanterie ...

*Ca tatăl dumneavoastră atunci. Care, cine era mai în vârstă, tatăl sau fratele?

- Nu, fratele lui era mai în vârstă.

*Avea familie, el?

- Avea și el familie, avea doi băieți. Nu știu dacă mai sunt. Cred c-au plecat și ei în Israel. Erau la București.

*Ei cum se numeau?

- Tot *Șulimsohn*.

*Și celălalt nume?

- Unu era farmacist și unu' medic.

*Erau mai în vârstă decât dumneavoastră?

- Da.

*Da? Cu mult?

- Destul. Erau mai în vârstă și fratele ăsta era mai în vârstă. N-am avut prea grozave relații de familie că ... soția – cumnata – *Șulimsohn* din Săveni era lacomă și ne-a ținut cu procese de moștenire, cu povești ...

*Da? Lucruri neplăcute ...

- Da. Și nu s-au mai strâns așa legăturile de familie. Pe-urmă, când în timpul războiului ... când au fost persecuțiile rasiale ... au venit și ei la Dorohoi de la Săveni și s-au împăcat și nu știu ce ... eee ...

*Au venit acolo la dumneavoastră au stat?

- Nu. Și-au găsit gazdă. Au închiriat. Aveau o stare materială mai bună ...

*Și au fost și ei în *Transnistria*?

- Nu cred, nu. Au murit că erau vârstnici.

*Și băieții? Cei doi când au mers ei la București, înainte de război sau ...

- După război. După război, când am fost la București, mergeam la examene, am fost o dată la medic. La farmacist nu m-am mai dus.

*Xxx ... bine

- M-a primit bine, m-a primit bine, da' tot atmosfera aceea de răceală rămăsese din familie ... Tata a fost chinuit mereu de cumnata asta a lui cu procese. Erau două case. O casă în care era și prăvălia și o altă casă, mai sus, cu etaj, și pentru cele două case s-au războit.

*Cumnata a vrut mai mult?
 - A vrut mai mult. Noi am locuit mai întâi în casa aceea cu etaj, era mai mare, mai frumoasă.

*Și după aceea v-ați mutat?
 - După aceea ne-am mutat. Și ea tot cerea și cerea și nu se mai sătura ... de bani ... de diferență...

*Și a primit ... până la urmă i-ați dat?
 - Pân' la urmă ne-a prins războiul și n-a mai fost timp de procese pentru evrei.

*Că dumneavoastră v-ați mutat în casa în care era prăvălia.
 - Da.

*Și-atunci cine stătea în cealaltă?
 - S-a închiriat, s-a vândut, pe urmă ... eu știu cum a fost? nu mai știu.

*Ca să se poată împărți mai bine?

- ... '77.
 *În '77 v-ați pensionat? Ați lucrat ca profesoară?
 - Până la urmă ...

*După ce ați terminat facultatea ați intrat ...
 - Am intrat în învățământ și am ...

*Că până atunci erați la Tribunal ...
 - Da, la Tribunal, acolo ...

*Și vă plăcea munca de profesor?
 - Îmi plăcea. Dacă nu-mi plăcea nu o alegeam ... Au fost chiar și discuții ... unele rude ale mele ... vroiau, dacă tot am trecut prin Tribunal, să mă înscriu la Drept, eu n-am vrut. Am ales ce mi-a plăcut.

*Aveați răbdare cu copiii?
 - ... copiii. Îmi plăceau copiii.

*Și dumneavoastră n-ați avut copii?
 - Nu. N-am avut deloc. Nici eu, nici soră-mea. Cred c-am rămas cu defectu' ăsta din *Transnistria*. Atunci când am ajuns acolo, soră-mea era mai mică, încă nu era vârsta, da' eu ... eram la vârsta menstrului și mi-a încetat menstruația și n-am avut câtva ... vreo doi ani ...

*Cât timp erați acolo?
 - Da.

*Din cauza frigului sau?
 - A tuturor, a frigului, a foamei, a mizeriei ...

*Da' nu ați primit ceva ca să ...
 - Tratament? Da' de unde și până unde ...

*Nu, nu tratament. Ca să vi se întrerupă menstruația ...
 - Nu, nu mi-au dat ... nu era nevoie ...

*Cum am auzit că în lagăre se dădea ceai cu nu știu ce substanță să nu aibă ...
 - Se poate ... să nu aibă copii. Asta, nu. Nu. Eu am fost în partea din *Transnistria* condusă de români și erau oarecum mai blânzi, mai ... Nemții împușcau ... nemții împușcau serii întregi.

*Mai păstrați ceva din tradiție?
 - Nu prea, nu. *Hummentaschen* de *Purim* ... atâta ... cu *Honigleicher* ... da' nu mai pot eu să fac. Vine femeia de la Comunitate și face.

*Asta care m-a adus pe mine sau ...
 - Cealaltă. Mai este una. Sunt două. Și vine la mine de două ori pe săptămână. Dacă n-aș avea-o, de mult aș fi sub pământ. Sunt foarte slăbită.

*Și primiți ceva bani din cauză că ați fost în *Transnistria*?

- Am primit, da. Primesc pensia aceea germană, care în ultima vreme ... nu știu, tot mai neregulat. Tot am primit câte-o hârtie, în care se cerea să atest că mai trăiesc. Și am primit da' poate am primit cu întârziere ... în sfârșit ...

*Asta de la germani?

- De la germani. Da, de la statu' român nu primesc. De la Comunitate primesc pentru că eu am donat apartamentul' și tot ce este în el ... am donat Comunității.

*Da' cu condiția să vă îngrijească.

- Cu condiția să mă ajute din când în când.

*Și lumânare nu aprindeți?

- Nu mai aprind lumânări, am uitat de toate.

*Și cu soțul dumneavoastră în timpul acela când erați căsătorită, mai țineți ceva?

- Nu mai țineam. El nici atâta, el era ateu.

*Și nu credea nici în Comunism?

- Nu, nu.

*Soțul, nu?

- Nu credea. Nici n-a vrut să fie membru de Partid. El tatăl lui a fost nu știu ce, tot cu niște boieri lucra și nu era dosaru' cum trebuie. Era atunci ...

*Era angajatul boierului?

- Da.

*Și unde trăiau ei?

- Tot în Botoșani.

*În Botoșani?

- În Botoșani, da.

*Și a avut probleme din cauza asta?

- N-a avut, că nu s-a înscris.

*Nu era xxx

- Și era contabil bun, l-au avansat, l-au făcut contabilul șef al Primăriei ... dar cu....

*Și de-acolo s-a pensionat?

- De-acolo s-a pensionat.

*Deci în 1919 s-a născut soțul? *Milstein Bernard*, nu?

- Da. *Bernard*.

*Și în ce an a murit?

- Am uitat! A murit în anul Revoluției.

*'89?

- '89.

*Înainte de Revoluție?

- Înainte cu puțin de Revoluție. Vara, în iunie 1989 a murit el. Și în Decembrie a fost Revoluția ...

*El este înmormântat în cimitirul evreiesc?

- Este înmormântat aici, are un monument foarte frumos. I-am făcut. Am făcut și eu un efort, am avut o cunoștință, mi-a adus un maistru de la Piatra-Neamț și a făcut din marmură neagră. Acuma, pentru mine, am și eu alături de dânsul, da' ... he,he ... cu totul modest, un monument oarecare, da' tot m-a costat zece milioane.

*Da.

- Și-mi aștept rândul ...

*Și el când a murit, l-ați îmbrăcat în alb, așa cum se face ...

- Da, da. La Comunitate i s-a făcut toaleta.

*Da?

- Este la cimitir acolo, o cameră mortuară unde se fac toate formele astea.

*Și ați șezut șiva?

- Da, am stat opt zile și patru luni am purtat doliu – cu toate că la evrei nu-i obligatoriu doliu total, numai un șorț negru – așa se obișnuiește ...

*Da?

- Un șorț negru, ca doliu ...

*În semn de doliu?

- În semn de doliu ... Da' i-am purtat tot doliu ...

*Negru ...

- Am, nici nu mi-a fost greu ... eram de-acuma în vârstă și aveam lucruri negre și ...

*Și mai era rabin să-l înmormânteze sau nu mai ...?

- Nu. Mai era câte un evreu bătrân, așa care era împuternicit să facă rugăciunile ... da' din ce în ce mai greu ... nu mai sunt! Acuma nu știu ce face și președintele. N-ați auzit, se simte mai bine?

* Nu am auzit că a ieșit din spital – așa am auzit ieri.

- A ieșit?

*Nu, nu, că este în spital ...

- E tot în spital?

*Da.

- Cam trist pentru evrei. Pentru evreii tineri. Dumneavoastră unde locuiți, în București?

*În Cluj.

- A. În Cluj.

.....
- ... merg că mi-am făcut formele de ... când am făcut donația am fost cu președintele

...

* Nu, așa mă gândeam, când se făceau sărbători. Seder.....

- Am fost la început, dar pe urmă.. nu mai merg. Nu pot să merg.

*Aici este cantină?

- Nu este cantină. A fost un timp cantină, și era chiar mai ușor ... da' acum nu mai este cantină. Și-mi face de două ori pe săptămână mâncare femeia aceea, eu nu mai sunt în stare de nimic...

*Și v-ducea de la cantină când...?

- Mi-ducea. Era un bărbat care mi-ducea. Nu mai este.

*Când s-a desființat cantina asta?

- Sărăcie și oameni puțini ... Nu mai ...

*Nu mai merita.

- Nu mai merita.

*Și de câți ani nu mai este?

- Ee ... de mulți ani. Vreo 5 ani, aproximativ.

*Și soțul dumneavoastră nu mergea la sinagogă deloc?

- Nu mergea, nu.

*Și nu era cumva forțat să se înscrie în partid dacă era așa într-un post mare?

- Tocmai că se temea să se înscrie, să nu-i scociorască prin dosar despre tatăl lui.

*Ei, dar pe de altă parte nu-l ...

- Ei da, poate-l împungeau, da' el a rezistat.

*Și dumneavoastră mergeați la defilări cu școala?

- Da. Sigur că da. Toată lumea mergea la defilări.

*Cu elevii ... mai țin minte ... mai țin minte și eu când mergeam ...

.....
- ... xxx m-am dus.

*Și aici în țară mergeați undeva?

- Da, aici mergeam. În timpul comunismului căpătam bilet de la sindicat și mergeam. Mi-a prins bine – dacă nu mergeam la mare, la Tekirghiol, ani la rând, poate că deloc nu m-aș fi mișcat. Dacă am dormit acolo ... două ierni și jumătate pe jos, pe paie ...

*Și făceați baie cu nămol, acolo, la Tekirghiol?

- Da, făceam tratament cu nămol.

*Și unde mai mergeați?

- Am fost și la Dorna. Am fost. După căsătorie am fost amândoi la Dorna și-am fost și la ... tot în Ardeal ... stai c-am uitat unde ...

*Felix?

- Nu la Felix.

*Tot ceva baie?

- Băi, da. El era bolnav.

*Sângeorz?

- Nu mai țin minte pe unde-am fost.

*Și mergeați în fiecare vară undeva?

- Da. Mergeam în fiecare vară undeva. Până s-a-mbolnăvit el de picioare, de ...

*Și mai mergeați și cu copiii în tabără?

- Nu, n-am mai fost cu copiii în tabără.

*Și viața dumneavoastră s-a schimbat cu ceva după Revoluție?

- S-a schimbat în sensul că eu am îmbătrânit și tot mai neputincioasă sunt. Asta-i. Pentru mine ce mai are importanță viața de-afară? La îneput, vai, îmi făceam iluzii că am să fiu pensionară, am să fiu la toate filmele, la toate piesele de teatru, peste tot am să mă duc ... Da' nu te duci, ești tot mai neputincios!

*Este teatru aici, în Botoșani?

- Da. Avem teatru aici, la Botoșani. Și Filarmonică. Tot mai retrasă, mai singuratică viața ... Prietena mea pe care am mai avut-o din liceu e bolnavă și ea ... cu toate că stau de ... aproape, aici ... numai vis-a-vis ... blocul turn - da' nu mai pot să merg la etajul IV.

*Și nici ea nu poate să vină?

- Și ea ... ea a mai venit un timp, acum a îi ... ea e ceva mai în vârstă ... cu vreo trei ani mai decât mine ... nu eram aceeași clasă ... Da' eram, mă rog, ne cunoșteam din liceu ...

*Nu era aceea cu care sunteți pe poză?

- Nu, aceea e evreică, *Laura Segal* – e în Israel – dacă mai trăiește și ea, eu știu?

Plus

Caseta II, partea B

M. S.: Milstein Sura

M. E.: Major Eموke

M. E.: ... sora soției lui, care mi-ați arătat fotografia, că lucra la era folcloristă.

M. S.: Da.

M. E.: N-am înțeles bine, dacă era Zeni sau Zeli.

M. S.: Zeli, Zeli.

M. E.: Cu „l” de la....

M. S.: Zeli. Da.

M. E.: ... de la litru. Sulițeanu.

M. S.: Mai trăiește. Nu mai sunt în legătură, nu știu... nu mai dăm nici telefoane, dar cred că mai trăiește. Urmăresc Realitatea Evreiască, și dacă ar fi un deces, aflu.

M. E.: Că se scrie. Dar medicul acesta nu mai trăiește, în București, care...

M. S.: Nu, nu. Nu mai trăiesc.

.....
M. E.: Bunica din partea mamei era Basea sau Vasea?

M. S.: Cu „b”, Basea.

M. E.: Basea, așa?

M. S.: Basia. Da, e bun.

M. E.: Așa. Și ea avea o soră la Cernăuți?

M. S.: O soră... în Mihăileni trăia. Dar pe urmă, când au fost evacuările acelea, a plecat la București la o fiică a ei.

M. E.: Și știți cumva cum s-a numit?

M. S.:

M. E.: Sora aceasta a ei?

M. S.: Rifca.

M. E.: Rifca? Și ea avea familie, copii?

M. S.: Avea. Avea și ea un fiu medic la Cernăuți.

M. E.: A, deci fiul ei era medic la Cernăuți.

M. S.: Da. Da.

M. E.: Și oare cu ei ce s-a întâmplat în timpul războiului?

M. S.: Cred că s-a prăpădit.

M. E.: N-ați mai auzit de el?

M. S.: N-am mai auzit nimic de ei.

M. E.: Așa. Fratele mamei, Natan.

M. S.: Da, Natan Safir, Soifer.

M. E.: Da. A avut un fiu...

M. S.: Are și acuma, care a fost în vizită pe la mine vara asta.

M. E.: Da? Și el... n-am înțeles numele lui. Leno sau Reno, Luli?

M. S.: Relu. Relu.

M. E.: Relu?

M. S.: Relu. Relu, și Luli i se spune.

M. E.: Luli i se spune în familie?

M. S.: Da.

M. E.: Și Relu e numele oficial. Și Soifer.

M. S.: Soifer.

M. E.: El unde este acuma?

M. S.: În Israel.

M. E.: În Israel?

M. S.: Are și el familia lui, căsătorit, are două fiice, are nepoți....

M. E.: Este mai tânăr decât dumneavoastră?

M. S.: Da, mult mai tânăr. E văr, dar s-a nimerit așa, să fie mult mai tânăr. La un... cincizeci și ceva de ani.

M. E.: Așa mare diferență? Știți cumva părinții dumneavoastră cum s-au cunoscut?

M. S.: Nu știu.

M. E.: Era oare aranjată căsătoria sau...?

M. S.: Da, era aranjată, după obiceiurile de atunci.

M. E.: Și au avut cununie religioasă?

M. S.: Da. Cununie religioasă, civilă.

M. E.: Au povestit ceva despre căsătorie?

M. S.: Nu.

M. E.: Prăjitura asta de Purim, honigleichec...

M. S.: Aaa..

M. E.: Asta cum se scrie? Așa am scris eu, dar nu știu dacă e bine.

M. S.: E bun.

M. E.: E bun? Așa?

M. S.: Da.

M. E.: E cu „chec” la sfârșit? Honigleichec?

M. S.: Cu „h” la sfârșit.

M. E.: Deci honig... până aicea e bine...

M. S.: Honig...leicheh.

M. E.: Cheh?

M. S.: E „h” acolo.

M. E.: „H” în loc de „c”. Așa. Când ați fost duși până la Shargorod, cum a fost drumul?

M. S.: Ei, a fost în vagoane de vite... închiși...

M. E.: Și câte zile a ținut?

M. S.: Vreo trei-patru zile, cam așa.

M. E.: Și v-ați oprit în mai... în câteva localități?

M. S.: S-a oprit, dar noi n-am beneficiat de nimic.

M. E.: Nici nu era posibil să coborâți.

M. S.: Nu....

M. E.: Și erați supravegheați de armată, ceva, sau...?

M. S.: Cred că de armată eram suprav... sigur că eram supravegheați, de armată.

M. E.: Cam câte persoane erați într-un vagon?

M. S.: așa, aproximativ 40... eu știu?

M. E.: Era tare aglomerat?

M. S.: Da.

M. E.: Ați pomenit de un pripicic...

M. S.: Pripicic, da, pripicic.

M. E.: Asta nu am înțeles exact, dacă era cuptorul în fața căruia făceați foc, sau focul pe care îl făceați?

M. S.: Cuptorul în întregime.

M. E.: Cuptorul?

M. S.: În întregime, cuptorul se numea pripicic.

M. E.: Și cum arăta cuptorul acesta?

M. S.: Ca o... masă ovală, pe care stătea un fel de... cum se cheamă.... din metal.

M. E.: Ca o tablă?

M. S.: Da, o... un fel de lampă.

M. E.: A, o lampă.

M. S.: ... pe care se punea..

M. E.: Cu petrol?

M. S.: Nu, era (de la?) flacăra.. la surcele, se puneau surcele, și cu surcelele se făcea focul, și acolo se făcea mâncare.

M. E.: Deci pe o masă era pus o.... cum ar veni o oală, ceva, în care se făcea focul?

M. S.: Da. Da. Nu chiar o oală, dar era..... cum să vă spun... o țevă rotundă, și pe ea se puneau oalele.

M. E.: Și focul era de lemne?

M. S.: De lemne.

.....

M. E.: Sora dumneavoastră s-a născut în Dorohoi? Sau în....?

M. S.: Da, în Dorohoi. Eu m-am născut la Bucecea, ea la Dorohoi. Era diferență de șapte ani între noi.

M. E.: Și când și cum ați venit la Botoșani?

M. S.: Prin căsătorie.

M. E.: Prin căsătorie.

M. S.: Da.

M. E.: Și a venit și mama dumneavoastră și a stat cu....

M. S.: ... mine.

M. E.: ... dumneavoastră. Și cu casa din Dorohoi ce s-a întâmplat?

M. S.: Am vândut-o așa zis, dar pe nimica toată am... dat-o aproape de pomană.

M. E.: La cineva cunoscut, sau...?

M. S.: La un... un șmecher care se ocupa cu...

M. E.: ..astea imobiliare?

M. S.: afeceri.

M. E.: Și când mai mergeați la Dorohoi la cine mergeați? Mai aveți prieteni?

M. S.: Da, am mai avut o rudă, care a murit în urmă cu un an. Șechter.

M. E.: Ea cum era rudă cu dumneavoastră?

M. S.: Era tatăl ei și bunicul meu erau frați.

M. E.: Șechter era numele de familie?

M. S.: Da. Dar ea pe urmă s-a căsătorit cu un creștin, și se numea..... ia, că am uitat..... Silvia..... nu-mi aduc aminte.

M. E.: Deci Silvia Șechter era numele de fată.

M. S.: Da. Era de fapt s-a chemat Sura, ca și pe mine, dar soțul i-a schimbat în Silvia.

M. E.: A, când s-a căsătorit.

M. S.: A murit și ea.

M. E.: Și cu care dintre bunici tatăl ei era frate?

M. S.: Din partea mamei.

M. E.: Cu Ușer Soifer?

M. S.: Da. Ușer Soifer era bunicul meu.

M. E.: Da. Și era...

M. S.: Era frate cu tatăl ei. Așa se chemau, unii... unul... pe el îl chema Soifer, pe celălalt îl chema Șechter – așa funcționa Starea Civilă atunci... hehehe....

M. E.: Și Șechter așa cum se scrie?

M. S.: S, c, h.

M. E.: S, c, h... e, c, h, t, e, r.

M. S.: Da. Da.

M. E.: Și erau frați.

M. S.: Și erau frați.

M. E.: Și știți ceva de acest frate al lui, Schechter?

M. S.: Nu. Știu că era om de sinagogă, așa era cultivat în domeniul...

M. E.: ... religiei...

M. S.: ... religiei, și...

M. E.: Avea ceva funcție la sinagogă?

M. S.: N-avea funcție, dar el era cunoscut ca om cu carte. Și în tinerețe făcuse și el negoț cu lemne de la pădure împreună cu frate-său, cu bunicul meu.

M. E.: Și unde a trăit acest....?

M. S.: La Dorohoi.

M. E.: La Dorohoi. Și acum un an a murit această verișoară?

M. E.: Da. Acum a venit nepoata ei, a fost nu demult, mi-a lăsat o fotografie, dacă vreți s-o vedeți...

.....

M. E.: Nu este fiica... verișoarei(?)...

M. S.: Nu. Nu. Nu este fiica, este nepoată, a unui frate.

M. E.: Un frate de-al ei?

M. S.: Da, al lui Simcu, Simcu Schechter.

M. E.: Simcu?

M. S.: Da, Simcu.

M. E.: Și ei erau doi frați, Sura și...?

M. S.: Au fost mai mulți. Care au murit mai demult. Mai mulți frați au fost, Clara a fost... Aron..... Șaie, cam ăștia au fost.

M. E.: Și ei au murit înainte de război sau după?

M. S.: Da, de mult. De mult, aici. Dar Clara plecase în Israel cu bărbatul său. Au murit acolo amândoi.

M. E.: Și tatăl acestei fete? Tot a plecat în Israel?

M. S.: Nu, a murit aici.

M. E.: În Dorohoi sau...?

M. S.: Dorohoi.

M. E.: Și această verișoară, Sura, tot în Dorohoi.

M. S.: În Dorohoi a stat.

M. E.: Copiii aceștia erau mai mici decât dumneavoastră sau mai mari?

M. S.: Cine, Sura și cu...? Nu, erau mai mari.

M. E.: Mai mari? Deci înseamnă că erau în vârstă.

M. S.: Da. Avea 91 de ani, sau 92, când a murit. Anul trecut.

M. E.: Frumos.

M. S.: Sigur.

M. E.: Și pe fiica fratelui cum o cheamă? Aceasta, de pe fotografie?

M. S.: a..... Mirela, dar nu știu numele de familie.

M. E.: Atunci aici s-a născut în România.

M. S.: Da, aici s-a născut Mirela, în București.... a locuit.

M. E.: Dar tatăl ei în Dorohoi.

M. S.: În Dorohoi.

M. E.: Și ea s-a măritat în București?

M. S.: Da.... Nu, nu, s-a măritat în Israel.

M. E.: În Israel?

M. S.:

M. E.: Și aicea iarăși, honigleicheh trebuie să.... corectez..... Limba maternă a soțului dumneavoastră care era?

M. S.: Româna.

M. E.: Româna?

M. S.: Da. Vorbea românește. Și ei vorbeau cu mine românește, și cu soră-mea, dar cu bunicii vorbeam limba idiș.

M. E.: Și dumneavoastră cu părinții?

M. S.: Românește.

M. E.: Românește? Atunci la limba dumneavoastră maternă ce să scriu, idiș sau română?

M. S.: Română, că pentru că dacă vorbeam româna.... Și nu m-au dat la școala izraelită. La școală românească.

M. E.: Și ce studii a avut soțul dumneavoastră? Ce școală a făcut?

M. S.: Avea bacalaureatul, și atâta, n-avea studii superioare, totuși a fost contabil șef la Primărie. A fost scutit de.... studii, pentru că era foarte priceput, și necesar în instituție. I s-a dat dispensă.

M. E.: Dar a făcut ceva liceu economic?

M. S.: Nu, nu a existat atunci liceu economic. Liceu de băieți, liceu teoretic.

M. E.: Și trebuia să dea dispensă pentru asta, să...?

M. S.: I s-a dat dispensă. Da, pentru că ar fi fost necesar....

M. E.: ... studii.

M. S.: ... o diplomă, da.

M. E.: Și îmi puteți spune, cum ați stat șiva? Cum este procedeul acesta?

M. S.: Pe o pernuță, așa, ca asta, pe jos..... la pământ. Aici chiar am stat, sprijinită cu spatele de pat, și am stat pe jos, opt zile.

M. E.: Opt zile? Și toată ziua stăteți?

M. S.: Toată ziua. Mă rog, când aveam nevoie, mă mai mișcam, mă plimbam, dar de șezut pe scaun nu ședeam deloc.

M. E.: Și de mâncat, sau făcut mâncare?

M. S.: Aveam prietene, rude, aveau grijă de mâncare.

M. E.: Și trebuie să vă îmbrăcați cumva, când stați șiva?

M. S.: Nu, numai un șorț negru. Atât e doliu la evrei de fapt. Șorț negru, și vesteluță neagră.

M. E.: Și ați acoperit... am mai auzit în câteva locuri, că se acoperă... geamurile?

M. S.: Da, dar eu n-aveam.... Nu, oglinzile, dar n-aveam oglinzi așa, care să acopăr.

M. E.: Deci numai oglinzile se...?

M. S.: Oglinzile se acoperă.

M. E.: Dar asta în perioada șivei sau numai când...?

M. S.: Cele opt zile de șivă. Și doilul mare durează o lună. Șloișăm.

M. E.: Așa se...?

M. S.: ... cheamă. Șloișăm. O lună. După care se face o plimbare, așa, este o rugăciune... e notată în calendar, care se... că în perioada celor patru săptămâni sufletul dispărut mai colindă, să spunem, în jurul casei. Și atunci se spune o rugăciune, prin care este eliberat, să zic așa.

M. E.: Sufletul?

M. S.: Sufletul.

M. E.: Și a venit cineva de la sinagogă să spună, sau dumneavoastră trebuia să spuneți?

M. S.: Eu am spus, dar mi s-a trimis cărticica cu textul.

M. E.: Și trebuia umblat prin casă cu rugăciunea asta?

M. S.: Nu, în jurul casei, pe afară, de jur împrejur.

M. E.: Ați mers în jurul blocului?

M. S.: Da.

M. E.: Și în luna asta ce se mai face?

M. S.: Nume deosebit, nu, nu mai sunt rugăciuni speciale, după câte știu eu. Nu.

M. E.: Și șorțul acela negru cât timp l-ați purtat?

M. S.: Un an.

M. E.: Un an? Și când ați ieșit în oraș?

M. S.: Și când am ieșit în oraș, eram obligată să port șorțul negru. Dar aveam o rochie cu negru, și nu mai aveam nevoie de șorț.

M. E.: Și nu știu, am scris..... Și kadiș cine a spus?

M. S.: Kadiș... am angajat prin Comunitate un evreu bătrân mai habotnic, așa, care se ocupa. I-am plătit, și a spus kadișul un an de zile după el.

M. E.: În fiecare zi?

M. S.: În fiecare zi.

M. E.: Când se spune asta? O dată pe zi?

M. S.: Seara.

M. E.: Seara?

M. S.: Da. Adică, mă rog, nu știu la ce oră exact, când se face rugăciunea.

M. E.: Rugăciunea de seară?

M. S.:

M. E.: Și asta un an de zile.

M. S.: Un an.